

Zwemles voor kinderen die opgroeien in armoede

Een studie naar ervaringen van ouders en ondersteuning vanuit gemeenten

Mirjam Stuij

Vicky Dellas

Marit Dopheide

Zwemles voor kinderen die opgroeien in armoede

Een studie naar ervaringen van ouders en ondersteuning vanuit gemeenten

In opdracht van de Nationale Raad Zwemveiligheid (NRZ)

Met subsidie van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Mirjam Stuij
Vicky Dellas
Marit Dopheide

© Mulier Instituut
Utrecht, juni 2022

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T [@mulierinstituut](https://www.mulierinstituut.nl)

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	7
2. Onderzoeksmethode	10
3. Literatuuronderzoek naar kinderarmoede en gemeentelijke voorzieningen	12
3.1 Armoede onder kinderen en jongeren in Nederland	12
3.2 Gemeentelijke voorzieningen voor kinderen in armoede	14
4. Ervaringen en opvattingen van ouders met geldzorgen	18
4.1 Belang van zwemdiploma's	18
4.2 Ervaren belemmeringen	19
Intermezzo: een alternatieve inrichting voor financiële steun	27
5. Financiële tegemoetkomingen en schoolzwemmen in tien gemeenten	28
5.1 Financiële tegemoetkomingen voor zwemles	28
5.2 Schoolzwemmen vanuit de gemeente	33
5.3 Reflectie op de online vindbaarheid	36
6. Conclusies en aanbevelingen	37
6.1 Conclusies	38
6.2 Aanbevelingen	41
Referenties	43
Bijlage 1: Reflectie op de werving van ouders	46

Samenvatting

Kinderen die in Nederland opgroeien in een gezin met een (zeer) laag inkomen hebben minder zwemdiploma's dan kinderen die opgroeien in een gezin met een hoger inkomen; zij behalen minder vaak een zwemdiploma A en gaan na dit diploma minder vaak door voor B en C (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019). De Nationale Norm Zwemveiligheid schrijft een C-diploma voor om veilig te kunnen zwemmen in een zwembad met attracties of buitenwater zonder stroming of grote golfslag; een A-diploma geeft vaardigheden om in een zwembad zonder attracties te kunnen zwemmen (NRZ, z.d.).

Onvoldoende bekend is welke belemmeringen ouders met geldzorgen ervaren bij zwemles voor hun kind, maar ook in hoeverre bestaande financiële tegemoetkomingen voor ouders tussen gemeenten verschillen en hoe toegankelijk deze regelingen zijn (Tweede Kamer, 2021). Naast een financiële tegemoetkoming kunnen gemeenten deze ouders ook helpen via schoolzwemaanbod. In deze rapportage staan daarom de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Welke belemmeringen ervaren ouders met een (zeer) laag inkomen om hun kinderen een A-diploma te laten behalen en na dit diploma verder te laten gaan voor B (en C)?
2. In hoeverre zijn gemeentelijke financiële tegemoetkomingen in de kosten voor zwemles in de tien Nederlandse gemeenten met de hoogste percentages kinderarmoede a) online goed vindbaar en b) vergelijkbaar met elkaar?
3. In hoeverre en op welke manieren ondersteunen deze tien gemeenten schoolzwemmen specifiek gericht op zwemvaardigheid en het behalen van zwemdiploma's?

Dit onderzoek is gebaseerd op gesprekken met zeven ouders met geldzorgen, waaronder één echtpaar, en een online verkenning naar financiële tegemoetkomingen voor zwemmen en aanbod van schoolzwemmen in tien gemeenten. Aanvullend hebben we gesproken met beleidsmedewerkers uit twee gemeenten die, in verschillende vormen, schoolzwemmen aanbieden en een medewerker van het Jeugdfonds Sport & Cultuur in Drenthe over een alternatieve financiering van zwemlessen voor kinderen van ouders met geldzorgen.

Ervaren belemmeringen ouders bij zwemles voor A en B (en C)

Alle ouders die we spraken benadrukken het belang van één of meerdere zwemdiploma's voor hun kinderen. Omdat kinderen dan gewoon mee kunnen doen aan sociale activiteiten waarvoor een zwemdiploma noodzakelijk is, maar vooral vanwege de veiligheid in een waterrijk land als Nederland. De meeste ouders vinden een A-diploma dan ook niet voldoende voor hun kinderen. Toch hebben zij kinderen die na hun A-diploma niet verder gaan voor B, omdat de kosten te hoog zijn.

Verreweg de belangrijkste drempels om te beginnen met zwemles én verder te gaan na een A-diploma zijn dan ook de hoge kosten en het vinden van manieren om de benodigde lessen en reiskosten toch te kunnen betalen. Hoewel uit andere studies meerdere redenen naar voren komen waardoor kinderen uit gezinnen met een (zeer) laag inkomen minder deelnemen aan sport dan andere kinderen, zoals organisatorische belemmeringen en de benodigde tijd, constateren wij dat de ouders uit onze studie ondanks hun financiële stress vanwege de veiligheid heel graag willen dat hun kinderen leren zwemmen, los van wat dit verder van ze vraagt. Eerder is al vastgesteld dat het bij zwemles dan ook vooral gaat om het aanleren van een essentiële vaardigheid, naast maatschappelijke participatie (RMA, 2017). Ook uit andere studies onder ouders komt het belang dat zij hechten aan zwemvaardigheid en -veiligheid sterk naar voren (Wisse et al., 2009; Van der Meijde et al., 2021).

Rondom de financiële tegemoetkomingen die er voor de zwemleskosten bestaan, zien we drie thema's terugkomen die belemmerend werken: de regelingen niet kennen of weten te vinden, deze moeten en kunnen aanvragen en net geen recht hebben op deze hulp. Deze thema's spelen ook een rol bij

intermediairs, de tussenpersonen die ouders helpen bij aanvragen voor financiële steun. Uit andere studies naar het bredere spectrum van financiële tegemoetkomingen voor mensen in armoede komt al naar voren dat dit systeem van aanvragen behoorlijk complex en lastig toegankelijk is. Wij zien dit in dit onderzoek weer terugkomen, ook voor een vrij concreet ‘product’ als zwemdiploma’s.

Er zijn verschillende dingen die deze ouders hielpen of zouden helpen, namelijk het aanbieden van schoolzwemmen, goed meedenkend zwembadpersoneel en intermediairs die bijvoorbeeld helpen zoeken naar manieren om zoveel mogelijk lessen te kunnen bekostigen, en het beter bekend, vindbaar en toegankelijk maken van de zwemregelingen.

Gemeentelijke ondersteuning bij zwemles via tegemoetkomingen en schoolzwemmen

Bij het in kaart brengen van de mogelijkheden voor financiële ondersteuning bij zwemles in tien verschillende gemeenten concluderen we dat het behoorlijk uitmaakt in welke gemeente een kind woont. We constateren grote verschillen, zowel in de geldende inkomenseisen als in de omvang van de tegemoetkoming. Alle gemeenten hanteren voorwaarden met een sterke focus op het maximale gezinsinkomen, uiteenlopend van 110 tot 130 procent van het minimuminkomen. Daarnaast varieert de vergoeding van één of meerdere volledige diplomatrajecten tot een deel van de kosten dat niet altijd voldoende is voor een jaar zwemles. Geen van de gemeenten biedt de ouders een vergoeding voor vervoerskosten. In de ene gemeente kan een kind naast financiële ondersteuning voor zwemles deze gelijktijdig ook voor sport aanvragen, in de andere niet. Online is niet in alle gemeenten vindbaar wat de mogelijkheden voor een financiële tegemoetkoming zijn en het is ook niet overal gemakkelijk alle geldende regels en uitzonderingen goed te begrijpen.

Schoolzwemmen gericht op zwemveiligheid en het behalen van zwemdiploma’s is een vorm van aanbod die in principe alle kinderen bereikt, zonder inkomenstoets bij de ouders. Rotterdam, Amsterdam en Den Haag, de drie gemeenten met in absolute en relatieve zin de meeste kinderen in armoede, bieden zowel schoolzwemmen als financiële ondersteuning voor gezinnen bij het halen van een zwemdiploma. Uit ander onderzoek blijkt dat in deze steden een groter deel van de scholen schoolzwemmen aanbiedt met gemiddeld meer uren per jaar dan in andere gemeenten, waar schoolzwemmen juist verder is afgebouwd in het afgelopen decennium (Floor, 2017; Hollander & Slot-Heijs, 2021). Uit onze gesprekken met de gemeenten Amsterdam en Heerlen, blijkt dat zij onder of na schooltijd schoolzwemmen aanbieden omdat zij signaleren dat het veel gezinnen niet zelf lukt om kinderen zwemdiploma’s te laten behalen. Wel ervaren ze dat niet alle scholen willen of kunnen meedoen, door wat schoolzwemmen in de organisatie en verantwoordelijkheden van ze vraagt. Daarbij hebben kinderen die achterblijven in zwemdiplomabezit vaak ook een groter risico op onderwijsachterstanden. Daarom vraagt schoolzwemmen om een zeer goede afstemming tussen gemeente, scholen en zwembaden.

Aanbevelingen

Uit de resultaten van dit onderzoek formuleren we zeven aanbevelingen die helpen om meer kinderen die in gezinnen met geldzorgen opgroeien zwemdiploma’s te laten behalen:

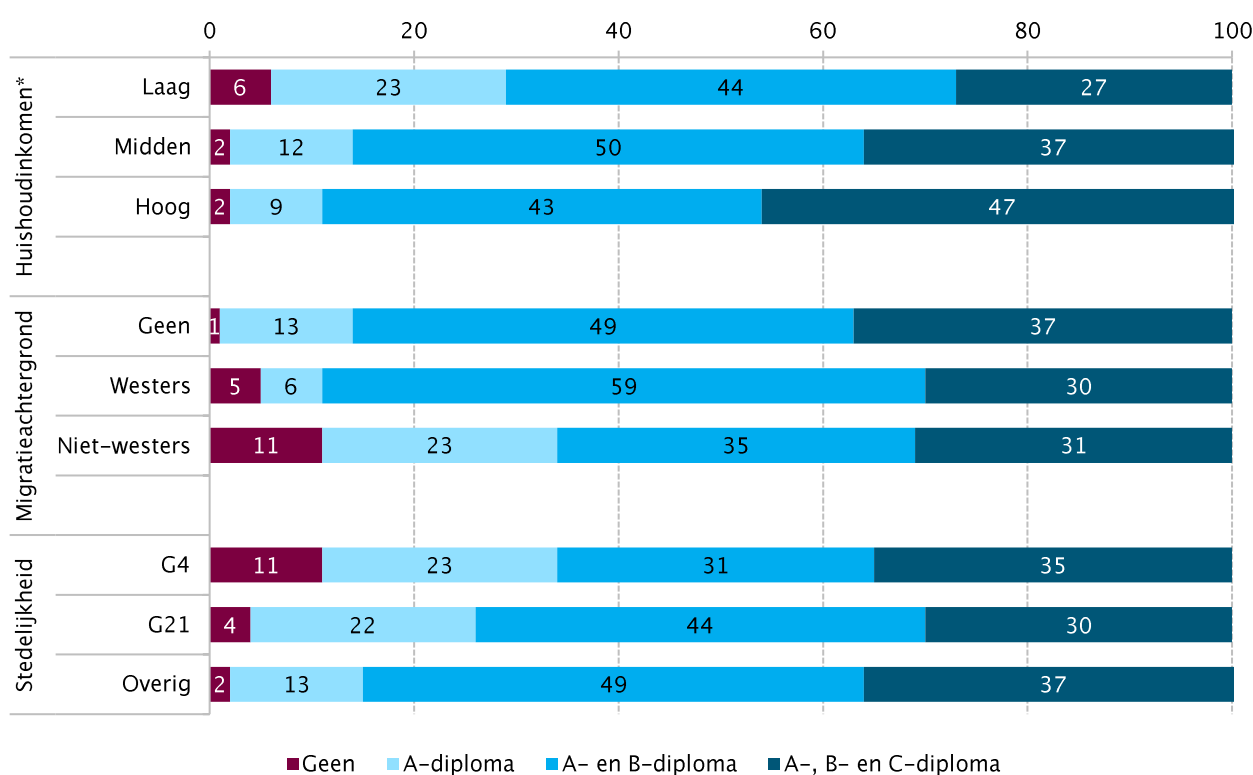
1. Maak overal een aparte financiële tegemoetkoming voor zwemles, zodat zwemles niet ten koste gaat van sport en vice versa.
2. Zorg voor centrale regie en een landelijke richtlijn voor een minimale benodigde tegemoetkoming, zodat het niet uitmaakt in welke gemeente een kind woont.
3. Zorg voor financiële tegemoetkomingen voor het behalen van een B- en C-diploma, zodat deze kinderen de kans hebben volledig zwemvaardig en -veilig te worden.
4. Zorg dat meer mensen die het financieel zwaar hebben een tegemoetkoming in de kosten voor zwemles van hun kind(eren) kunnen krijgen.

5. Maak de financiële tegemoetkomingen eenvoudiger en beter vindbaar, zodat meer ouders bereikt worden en de aanvraagprocedure voor ouders en intermediairs gemakkelijker is.
6. (Her)open vanuit de gemeente het gesprek over schoolzwemmen.
7. Leer van bestaande aanpakken rondom (alternatieve) inrichtingen van financiële tegemoetkomingen en het aanbieden van schoolzwemmen onder of na schooltijd.

1. Inleiding

Het zwemdiplomabezit is in Nederland niet gelijk verdeeld: jongeren zonder zwemdiploma of met alleen een A-diploma komen vaker uit een gezin met een laag inkomen of een migratieachtergrond en wonen vaker in een van de vier grote steden (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019, zie figuur 1.1). Daarbij is een laag inkomen de belangrijkste factor, die mede verklaart waardoor kinderen van migranten en kinderen in grote steden minder vaak een (B-)diploma behalen. Zo groeit bijna een kwart van de kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond in armoede op en leven in de drie grootste steden zowel in absolute als relatieve zin de meeste kinderen in armoede (SCP, 2019; zie hiervoor hoofdstuk 3). 6 procent van de jongeren uit gezinnen met een laag inkomen heeft geen zwemdiploma en 23 procent alleen een A-diploma.¹

Figuur 1.1 Zwemdiplomabezit 11–16-jarigen naar achtergrondkenmerken (optelling 2012–2018, in procenten)

Bron: Floor & Tiessen-Raaphorst (2019). Bewerking: Mulier Instituut.

* Deze indeling is gebaseerd op het niet-veel-maar-toereikendbudget van het SCP, waarbij ‘laag’ minder dan, ‘midden’ één of twee keer en ‘hoog’ meer dan twee keer dit budget is (SCP, 2019).

¹ Dit zijn cijfers van voor de coronacrisis. In 2020 zijn zwembaden door de coronamaatregelen langere tijd dicht geweest, waardoor kinderen minder zwemlessen konden volgen, minder mogelijkheden hadden om een zwemdiploma te behalen en vermoedelijk minder kansen hadden om te starten met zwemles. Dit is een mogelijke verklaring voor een lichte toename van het aantal 6–16-jarigen zonder zwemdiploma in 2020 ten opzichte van 2018 (resp. 9% en 6%; Hollander & Hoekman, 2022). Of kinderen uit gezinnen met een laag inkomen hierdoor harder getroffen zijn dan andere kinderen is niet bekend.

Zwemles voor en zwemveiligheid van kinderen die opgroeien in armoede

De meeste kinderen beginnen op 4- of 5-jarige leeftijd met zwemles om een jaar later een A-diploma te behalen; ongeveer één op de zes kinderen is 6 jaar of ouder bij aanvang van de zwemles (Van der Werff & Van Es, 2016). Bij het behalen van het B-diploma is drie kwart 5 of 6 jaar. Voor een A-diploma hebben kinderen gemiddeld 51 klokuren zwemles nodig, gevolgd door gemiddeld zestien en zeventien klokuren voor respectievelijk het B- en C-diploma. Dat komt neer op een gemiddelde van 84 klokuren zwemles voor een volledig Zwem-ABC, hoewel er een behoorlijke spreiding is bij verschillende zwemaanbieders (Van der Werff & Van Es, 2016). Datzelfde geldt voor de kosten, die uiteen kunnen lopen van pakweg 300 euro tot meer dan 900 euro voor een A-diplomatraject.

De Nationale Norm Zwemveiligheid schrijft een C-diploma voor om je te kunnen redden in een zwembad met attracties of buitenwater zonder stroming of grote golfslag; met een A-diploma heb je vaardigheden om je te kunnen redden in een zwembad zonder attracties (NRZ, z.d.). De ambitie van het Nationaal Plan Zwemveiligheid 2020-2024 is dat in 2024 de helft van de kinderen van 9 jaar oud voldoet aan de Nationale Norm Zwemveiligheid (NRZ, 2020). Hoewel de verdeling van het bezit van een volledig Zwem-ABC op 9-jarige leeftijd naar gezinsinkomen onbekend is, heeft van de 11-16-jarigen uit gezinnen met een hoog inkomen bijna de helft een A-, B- en C-diploma, tegenover een kwart van hun leeftijdsgenoten uit gezinnen met een laag inkomen (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019, zie figuur 1.1).

Hoewel in Nederland de verantwoordelijkheid voor zwemveiligheid van kinderen primair bij de ouders ligt, heeft de zwemsector de ambitie ervoor te ‘zorgen dat ieder kind waarvan de ouders het niet kunnen betalen toch op zwemles kan’ (NRZ, 2019, p. 10). Lokaal bestaan er verschillende manieren om deze ouders te ondersteunen. De twee voornaamste zijn het bieden van een financiële tegemoetkoming in de kosten en het aanbieden van (een vorm van) schoolzwemmen (Floor, 2021). Zo hebben negen op de tien gemeenten een financiële regeling voor de zwemvaardigheid van kinderen van ouders met weinig inkomen, die per gemeente verschilt in bijvoorbeeld hoogte van de bijdrage en de (inkomens)eisen die gesteld worden (Floor, 2021; zie ook Floor & Brouwer, 2018). Daarnaast heeft in de afgelopen jaren rond de 10 procent van de 6-tot-16-jarigen in Nederland het A-diploma uitsluitend via schoolzwemmen behaald (Hollander & Hoekman, 2022), met daarbij de aanvulling dat ongeveer één op de acht basisscholen diplomazwemmen aanbiedt (13%, gebaseerd op Hollander & Slot-Heijs, 2021).²

Over de achterliggende redenen waardoor kinderen uit gezinnen met een (zeer) laag inkomen achterblijven in zwemdiplomabezit is onvoldoende bekend. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om inzicht in de belemmeringen die ouders ervaren, maar ook om de verschillen in financiële tegemoetkomingen tussen gemeenten en in hoeverre deze regelingen toegankelijk zijn voor deze ouders (Tweede Kamer, 2021). De Nationale Raad Zwemveiligheid (NRZ) heeft het Mulier Instituut gevraagd hier een studie naar uit te voeren. In deze rapportage doen we daar verslag van.

² Schoolzwemmen richt zich meestal op het behalen van een zwemdiploma of is bedoeld als vervanging van een les bewegingsonderwijs (Floor, 2021).

Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is beter te begrijpen wat het voor kinderen uit gezinnen met een (zeer) laag inkomen lastig maakt één en het liefst meerdere zwemdiploma's te behalen en wat hen hierbij zou kunnen helpen. We gaan daarom in op de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke belemmeringen ervaren ouders met een (zeer) laag inkomen om hun kinderen een A-diploma te laten behalen en na dit diploma verder te laten gaan voor B (en C)?
2. In hoeverre zijn gemeentelijke financiële tegemoetkomingen in de kosten voor zwemles in de tien Nederlandse gemeenten met de hoogste percentages kinderarmoede a) online goed vindbaar en b) vergelijkbaar met elkaar?
3. In hoeverre en op welke manieren ondersteunen deze tien gemeenten schoolzwemmen specifiek gericht op zwemvaardigheid en het behalen van zwemdiploma's?

We richten ons in dit onderzoek vooral op het perspectief van ouders met geldzorgen, zowel wat betreft hun ervaringen als in de verkenning van mogelijkheden voor financiële ondersteuning en schoolzwemmen. We hebben daarbij bewust gekozen voor 'geldzorgen', door ouders zelf gedefinieerd, omdat dit woord vaak beter past bij de concrete ervaringen van mensen dan de (meer onderzoeks- en beleidsmatige) term 'armoede'. Daarbij kunnen (ervaren) geldzorgen van mensen net boven de minimuminkomensgrens groter zijn dan van mensen daar net onder, bijvoorbeeld doordat zij geen aanspraak kunnen maken op financiële tegemoetkomingen. Deze ervaringen wilden we in dit onderzoek ook meenemen.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zetten we de onderzoeksmethoden uiteen. Hoofdstuk 3 gaat over wat uit de literatuur reeds bekend is over de omvang van kinderarmoede, de betekenis van kinderarmoede voor (sport)participatie en gemeentelijke voorzieningen voor deze kinderen. In hoofdstuk 4 komen de ervaringen van ouders met geldzorgen aan bod: het belang dat ze hechten aan zwemdiploma's en de belemmeringen die zij ervaren bij zwemles voor hun kinderen. Daarna volgt een intermezzo over een alternatieve wijze om financiële steun voor ouders in te richten. In hoofdstuk 5 presenteren we de resultaten van de online verkenning naar mogelijkheden voor financiële tegemoetkoming bij zwemles en schoolzwemmen in tien gemeenten. In het slothoofdstuk brengen we alle resultaten bijeen en leggen we deze naast de literatuur. Uit deze conclusies volgen tot slot zeven aanbevelingen die helpen om meer kinderen die in gezinnen met geldzorgen opgroeien zwemdiploma's te laten behalen.

2. Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk gaan we in op de methoden van onderzoek.

Inzicht in ervaren belemmeringen van ouders met geldzorgen

Om inzicht te krijgen in de belemmeringen van ouders met geldzorgen hebben we diepte-interviews uitgevoerd met zeven ouders, waaronder één echtpaar. Een van de moeders is zelf inmiddels vrijwilliger bij Stichting Leergeld, waar ze andere ouders helpt met onder andere het aanvragen van financiële steun voor zwemles. Deze ouders hadden in totaal vijftien kinderen, in de leeftijd van 4 tot en met 18 jaar. Acht van deze kinderen hadden op het moment van het gesprek geen zwemdiploma, waarvan zes ook geen zwemles. Drie kinderen hadden alleen een A-diploma en geen zwemles; nog eens drie kinderen een B-diploma en één kind had het volledige Zwem-ABC behaald. Van de kinderen zonder diploma zat één zoon (9 jaar) op schoolzwemmen en heeft één dochter (14 jaar) in het buitenland (zelf) leren zwemmen.

Met creatieve gespreksmethoden, gericht op een informele wederzijdse kennismaking en verschillende manieren om over het onderwerp te praten, vroegen we ouders naar hun dagelijks leven, de geldzorgen die spelen, ervaringen van zowel ouders als kind(eren) met zwemmen en zwemles, belemmeringen bij zwemles en ervaringen met financiële tegemoetkomingen voor zwemles en andere zaken. Eén gesprek vond online plaats, de rest bij de ouders thuis. Na toestemming van de ouders is het geluid van de gesprekken opgenomen. Deze opnames zijn na afloop woordelijk uitgewerkt in een gespreksverslag. Eén ouder gaf geen toestemming voor een geluidsopname. De interviewer heeft direct na afloop van dit gesprek een zo uitgebreid mogelijk gespreksverslag geschreven.

Voor de analyse van deze gespreksverslagen hebben we een narratieve inhoudsanalyse gebruikt (Riessman, 2008). Dat wil zeggen dat we hebben bestudeerd wat de ouders vertelden over zwemles(belemmeringen) in de context van hun dagelijks leven, maar ook veel oog hadden voor de manier waarop ze hierover vertelden. Zo hadden we aandacht voor emoties, eventuele tegenstrijdigheden en vooral de samenhang in wat ze vertelden. In eerste instantie hebben we elk gespreksverslag apart gedetailleerd geanalyseerd om elk verhaal op zich goed te begrijpen. Vervolgens hebben we alle verhalen met elkaar vergeleken op overeenkomsten en verschillen. Gezien het kleine aantal ouders waar we mee hebben gesproken, blijven we in de presentatie van de resultaten in hoofdstuk 4 dicht bij hun individuele ervaringen. Daarmee willen we vooral laten zien wat zwemles voor deze ouders lastig maakt. In het slothoofdstuk leggen we deze resultaten naast de literatuur.

De ouders zijn geworven via verschillende (online) oproepen waarin we ouders met geldzorgen én met kinderen van acht jaar of ouder zonder zwemles en zwemdiploma B vroegen met ons in gesprek te gaan. Met ouders die zich aanmeldden is vooraf een telefoongesprek gevoerd om te bespreken of zij ons konden helpen meer inzicht te krijgen in de vraag die we in dit onderzoek stellen, namelijk wat het voor ouders met geldzorgen lastig maakt hun kinderen zwemdiploma's te laten behalen. Het vinden van ouders die met ons in gesprek wilden bleek niet gemakkelijk. In bijlage 1 gaan we hier verder op in. Aanvullend hebben we gesproken met een medewerker van het Jeugdfonds Sport & Cultuur in Drenthe over belemmeringen die zij bij ouders zien en hun alternatieve aanpak om zwemlessen voor deze kinderen te financieren.

Online verkenning naar financiële tegemoetkomingen in tien gemeenten

Om inzicht te krijgen in de vindbaarheid van mogelijkheden voor gemeentelijke financiële ondersteuning van ouders met een zeer laag inkomen bij zwemles en de verschillen in deze vorm van ondersteuning tussen gemeenten, hebben we voor tien gemeenten online verkend wat zij deze ouders bieden. Dit hebben we gedaan voor de tien gemeenten in Nederland met de hoogste percentages kinderarmoede, gebaseerd op de meest recente beschikbare cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2019, cijfers over 2017). Onder gemeentelijke tegemoetkomingen vallen regelingen die de gemeente, al dan niet via een maatschappelijke organisatie, zelf uitvoert en/of financiert (cf. Gemeentelijke kindermobudsman, 2021; zie verder paragraaf 3.2).

Ook bij dit onderdeel hebben we vooral het perspectief van ouders genomen, door online te bestuderen wat vindbaar is en hoe gemakkelijk en duidelijk dit is. Daarbij zijn we ons er terdege van bewust dat online beschikbaarheid voor ouders niet voldoende is om goed vindbaar en begrijpelijk te zijn, maar hanteren we het uitgangspunt dat deze informatie voor ouders ook online beschikbaar moet zijn. We hebben hiervoor in ieder geval de gemeentelijke websites geraadpleegd en waar aanwezig ook de lokale informatie van het Jeugdfonds Sport & Cultuur en Stichting Leergeld.

Verkenning gemeentelijke ondersteuning bij schoolzwemmen

Voor dezelfde tien gemeenten, hebben we online uitgezocht of en op welke manier(en) zij schoolzwemmen in hun gemeente faciliteren en/of aanbieden. We hebben ons hierbij gericht op vormen die gericht zijn op zwemvaardigheid en diplomazwemmen én waarbij scholen betrokken zijn in de organisatie en/of een verantwoordelijkheid voor de kinderen hebben. Dit hoeft niet per se onder schooltijd te zijn, maar kan ook na schooltijd plaatsvinden. Aanvullend hebben we in twee van deze gemeenten gesproken met betrokken beleidsmedewerkers die, in verschillende vormen, schoolzwemmen aanbieden. Deze gesprekken gingen vooral over waarom en op welke manier zij dit aanbieden en welke resultaten zij zien.

3. Literatuuronderzoek naar kinderarmoede en gemeentelijke voorzieningen

In dit hoofdstuk gaan we aan de hand van de literatuur in op de achtergrond van dit onderzoek. We gaan eerst in op het aantal kinderen en jongeren dat in armoede opgroeit en wat kinderarmoede betekent voor (sport)participatie. Vervolgens geven we een beeld van de bestaande gemeentelijke voorzieningen, vooral de financiële tegemoetkomingen, die (deels) de kosten voor zwemles van kinderen uit gezinnen met geldzorgen kunnen vergoeden. Tot slot gaan we specifiek in op de aanvragen voor zwemles via het Jeugdfonds Sport & Cultuur in 2021.

3.1 Armoede onder kinderen en jongeren in Nederland

In 2017 leefden ruim 272.000 minderjarigen in Nederland in armoede; dat is 8,1 procent van de bevolking tot 18 jaar, ofwel één op de elf kinderen (SCP, 2019, zie kader 3.1).³ Bijna 105.000 van hen (38%) leefden in een gezin met een bijstandsuitkering, terwijl voor bijna 72.000 minderjarigen (26%) loon de belangrijkste huishoudensinkomensbron was. In zowel absolute als relatieve aantallen wonen in de drie grootste gemeenten de meeste kinderen in armoede, hoewel kinderarmoede met name in Limburg en Groningen ook veel voorkomt (zie ook hoofdstuk 5).

Kader 3.1: Geen eenduidige definitie voor armoede

Definities van armoede gaan veelal over het inkomen dat nodig is voor wat als minimum aan noodzakelijke levensbehoeften wordt beschouwd. Het CBS en het SCP hanteren verschillende afbakeningen, maar kijken allebei naar het benodigde inkomen op huishoudensniveau, hoewel ze dat inkomen anders berekenen (CBS, 2021; zie ook CPB, SCP en CBS, 2018). Het SCP maakt vooral gebruik van het *niet-veel-maar-toereikendbudget* waarin naast onvermijdbare kosten, zoals voor wonen, voedsel, kleding en verzekeringen, ook minimale kosten voor ontspanning en sociale participatie zijn opgenomen. Dit budget wordt vastgesteld aan de hand van minimumreferentiebudgetten van het Nibud. Volgens het SCP is er sprake van armoede als gedurende langere tijd niet voldoende middelen zijn om in het minimale levensonderhoud te voorzien (SCP, 2019). Het CBS gaat uit van een *lage-inkomensgrens*, die jaarlijks wordt aangepast voor de prijsontwikkeling en daardoor een vast koopkrachtniveau weergeeft. Het CBS spreekt bij huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens niet (objectief) over armoede, maar over een kans op armoede (CBS, 2021). Ter vergelijking lag voor een paar met twee kinderen in 2017 de lage-inkomensgrens op 1.960 euro en het niet-veel-maar-toereikendbudget op 2.100 euro; voor een eenoudergezin met één kind was dit respectievelijk 1.380 euro en 1.464 euro. De Kinderombudsman pleit overigens voor een definitie van armoede die breder is dan alleen een gebrek aan financiële middelen, maar waarin ook de problematische gevolgen van armoede voor de leefomgeving, waaronder een stressvolle thuissituatie en sociale uitsluiting, worden opgenomen (De Kinderombudsman, 2017).

³ De meest recent beschikbare cijfers van het SCP gaan over 2017. Omdat het SCP in de definitie van armoede ook een minimaal budget voor sociale participatie meeneemt, presenteren we in dit onderzoek deze cijfers. De cijfers over het zwemdiplomabezit naar huishoudinkomen zijn ook op deze definitie gebaseerd (Floor & Tiessen–Raaphorst, 2019, zie figuur 1.1). Gevolgen van de coronacrisis en de huidige hoge inflatiecijfers en energieprijzen voor armoede onder kinderen zijn nog niet bekend.

Sommige groepen kinderen hebben een relatief groot risico op armoede: zo komt armoede voor onder de helft van de kinderen uit gezinnen die afhankelijk zijn van de bijstand, bijna een kwart van de kinderen uit gezinnen met een niet-westerse migratieachtergrond en een vijfde van de kinderen uit eenoudergezinnen (resp. 53%, 23% en 18%). Ook leeftijd speelt een rol: kinderen tot en met 12 jaar lopen een bovengemiddeld risico op armoede. Ongeveer een op de tien (9%) leefde in 2017 in armoede. Dit is te verklaren doordat ouders, vooral moeders, meer (kunnen) gaan werken als hun kinderen naar de middelbare school gaan (Perez et al., 2018 in SCP, 2019). Daarnaast kunnen jongeren via een bijbaan het inkomen in het huishouden aanvullen: bijna de helft van de middelbare scholieren heeft een bijbaan, waarvan bijna één op de zes minimaal twaalf uur per week werkt (CBS, 2019 in SCP, 2019).

Kinderarmoede en (sport)participatie

De Kinderombudsman omschrijft armoede als een complex probleem dat alle levensgebieden van kinderen beïnvloedt: zowel binnenshuis als buitenshuis en zowel in materieel als in emotioneel en sociaal opzicht hebben deze kinderen een grote kans op achterstanden (De Kinderombudsman, 2017). Sociale uitsluiting is een van deze aspecten: vergeleken met andere kinderen hebben kinderen in armoede minder mogelijkheden voor maatschappelijke participatie, bijvoorbeeld via een sportvereniging (SCP, 2009 en 2010; De Kinderombudsman, 2013 en 2017; Reijgersberg & Van der Poel, 2014; zie ook Vandermeersch, 2016). Hoewel we ons in dit onderzoek richten op deelname aan zwemles, gaan we in deze paragraaf breder in op de literatuur over sportdeelname van kinderen die in Nederland in armoede opgroeien.

Kinderen en jongeren die in armoede opgroeien, geven hun leven gemiddeld een lager rapportcijfer dan jeugdigen die niet in armoede leven, met respectievelijk een 6,6 en een 7,5. Kinderen in armoede én met problemen thuis geven hun leven slechts een 5,5 (De Kinderombudsman, 2017). Hoewel dit cijfer gaat over hun gehele leven, is een onderdeel daarvan dat ze relatief vaker ontevreden zijn over ‘school en vrije tijd’ en sociale uitsluiting ervaren, bijvoorbeeld doordat ze op school verschillen ervaren met kinderen die het financieel thuis goed hebben. De Kinderombudsman (2017) concludeert dat lid zijn van een (sport)vereniging kan maken dat deze kinderen het gevoel hebben ergens onderdeel van uit te maken en opgenomen worden.

Uit een interviewstudie onder kinderen die via het Jeugdfonds Sport & Cultuur⁴ aan sport of cultuur deelnamen komt ook naar voren dat de betekenis van sport- of cultuurdeelname voor kinderen die opgroeien in moeilijke gezinssituaties die gepaard gaan met armoede, vaak erg groot is: deelname kan voor hen een uitlaatklep zijn om problemen te vergeten of een context waarin ze leren door te zetten als ze iets willen bereiken. Voor deze kinderen kunnen de sociale aspecten van deelname en de invloed van docenten en intermediairs een wezenlijk verschil maken. De onderzoekers concluderen bovenal dat kinderen het niet altijd doorhebben, maar door deze ondersteuning gewoon mee kunnen doen en niet uitgesloten zijn van activiteiten die belangrijk zijn voor hun ontwikkeling (Van der Roest et al., 2016).

Studies naar ervaringen en redenen van ouders met geldzorgen geven een wisselend beeld van de voornaamste redenen dat hun kinderen niet aan sport deelnemen. Een interviewstudie in Haarlem laat zien dat geldgebrek de meest genoemde belemmering is, terwijl slechts sommigen de logistieke organisatie thuis, het vervoer en het aanvragen van financiële steun via het Jeugdfonds Sport & Cultuur noemen (BMC, 2015). Een recent literatuuronderzoek en een interviewstudie onder ouders in Utrecht en Eindhoven benadrukken daarentegen dat geldgebrek slechts een van de vele factoren is die samenhangen

⁴ Ten tijde van dat onderzoek waren het Jeugdsportfonds en Jeugdcultuurfonds nog twee aparte organisaties.

met een lage sportdeelname van kinderen in armoede. Naast het kunnen betalen van contributie, kleding en vervoer komen uit deze studies factoren als vervoersmogelijkheden en de route, het hebben van tijd, sociale steun en rolmodellen, het durven en kunnen vragen om steun, bekend zijn met de mogelijkheden voor financiële steun en het belang dat ouders hechten aan sport en hun eigen sportgedrag (Vitality Academy, 2022a en 2022b). Deze studies gaan echter niet in op welke factoren voor ouders zwaarder of minder zwaar wegen en op in hoeverre deze factoren (inherent) samenhangen met opgroeien en leven in armoede of, iets breder bezien, minder gunstige sociaaleconomische leefomstandigheden.

In een verdiepend kwalitatief, participatief onderzoek met kinderen uit verschillende achterstandswijken (Sarti et al., 2015, zie ook Sarti, 2017) concluderen de onderzoekers dat het lastig was met kinderen over armoede te praten vanwege het taboe op dat onderwerp, terwijl het onderwerp tegelijkertijd hardnekkig en overal aanwezig was in de gesprekken met deze kinderen, en dus in hun levens. Ze stellen ook dat kinderen die in armoede leven vergelijkbare uitdagingen tegenkomen als andere kinderen, zoals omgaan met pesten en het vinden van prettige en veilige speelplekken en verschillende activiteiten om aan deel te nemen. Wel zijn deze uitdagingen vaak urgenter door een gebrek aan geld voor onder andere activiteiten en de mindere staat van de buurt waarin zij leven, inclusief (krappe) huisvesting. Deze kinderen zijn daardoor afhankelijker van publieke voorzieningen dan andere kinderen.

3.2 Gemeentelijke voorzieningen voor kinderen in armoede

Een deel van de publieke voorzieningen voor kinderen die opgroeien in armoede, bestaat uit de eerder genoemde gemeentelijke regelingen die voorzien in (een deel van) de kosten voor bijvoorbeeld sport en zwemles.⁵ Dit zijn voorzieningen in natura, bijvoorbeeld in de vorm van een lidmaatschap of sportkleding. Deze regelingen verzachten de gevolgen van armoede, doordat kinderen de mogelijkheid hebben deel te nemen, maar ze nemen de armoede niet weg. De gedachte daarachter is dat mensen met deze financiële steun voldoende zelfredzaam kunnen zijn (Huls et al., 2019).

Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor de invulling en uitvoering van deze regelingen, waaronder het vaststellen van de inkomensgrens, of schulden wel of niet meegerekend worden en welk aanbod ze hebben (o.a. Huls et al., 2019; Gemeentelijke kindermobidsman, 2021). Gemeenten krijgen hiervoor structureel middelen van het kabinet, waaronder sinds 2017 een jaarlijkse decentralisatie-uitkering van in totaal 85 miljoen euro voor armoedebestrijding onder kinderen, die hoofdzakelijk aan voorzieningen in natura moet worden uitgegeven. Uit een tussenevaluatie van de inzet van deze laatste middelen blijkt dat alle gemeenten specifiek beleid voor kinderen in armoede hebben en gemeenten inhoudelijk het vaakst inzetten op het bevorderen van participatie. Het overgrote deel van deze kindvoorzieningen is gericht op het (kunnen blijven) meedoen met school, sport en cultuur (Bureau Bartels, 2020).

Daarbij is de ambitie dat gemeenten bij het kinderarmoedebeleid samenwerken met maatschappelijke organisaties. Uit de tussenevaluatie van Bureau Bartels (2020) blijkt dat Stichting Leergeld⁶ en het Jeugdfonds Sport & Cultuur hier het vaakst bij betrokken zijn. Zij ontvangen rechtstreeks gemeentelijke

⁵ Een ander voorbeeld van een publieke voorziening, niet specifiek gericht op armoede, maar wel op zwemveiligheid, is het aanbieden van schoolzwemmen. Hier gaan we in hoofdstuk 5 verder op in.

⁶ Stichting Leergeld is een vrijwilligersorganisatie met als doelstelling 'het voorkomen van sociale uitsluiting via het bevorderen van "meedoen"' en biedt gezinnen met geldzorgen hulp, bijvoorbeeld bij het aanvragen van financiële ondersteuning voor zwemles. Stichting Leergeld werkt met intermediairs, voor het overgrote deel vrijwilligers, die bij ouders thuis komen om in gesprek te gaan en de hulpbehoefte(n) te inventariseren. Zie www.leergeld.nl, geraadpleegd op 30 mei 2022.

subsidies om kindvoorzieningen in natura te verstrekken. Daarbij verschilt het per gemeente of ze deze kindvoorzieningen gedeeltelijk of in het geheel via deze organisaties laten lopen. Gemeenten die succesvol zijn in het bereiken van kinderen met deze voorzieningen, onderkennen het belang van samenwerking met andere partijen, omdat zij een belangrijke functie als vindplaats en/of doorverwijzer vervullen (Bureau Bartels, 2020).

Andere voorbeelden van invulling van financiële steun zijn passen die in specifieke gemeenten kunnen worden gebruikt, zoals de U-pas in Utrecht en de Ooievaarspas in Den Haag, of gemeentelijke kindpakketten. Verschillende studies wijzen erop dat de bekendheid, de vindbaarheid en het gebruik van (het complexe geheel van) deze regelingen veel beter kan, bijvoorbeeld door deze (administratief) minder ingewikkeld te maken, meer in te richten vanuit het perspectief van de gebruiker in plaats van de gemeente en betere en toegankelijker overzichten te bieden (o.a. SER, 2017; Huls et al., 2019; Gemeentelijke kinderombudsman, 2021). Door de veelheid aan verschillende regelingen, die vaak hun eigen procedures en voorwaarden hebben, kost het zowel ouders als professionals die deze ouders helpen, vaak veel tijd en energie om de juiste regeling te vinden en aan te vragen (Gemeentelijke kinderombudsman, 2021).

Gemeenten en betrokken maatschappelijke organisaties hebben beperkt zicht op de redenen van gezinnen die geen gebruik maken van deze regelingen terwijl ze daar wel recht op hebben (BMC, 2015). Hoewel gezinnen die een uitkering ontvangen vaak wel in beeld zijn, geldt dat niet of veel minder voor gezinnen waarvan ouders werken, zelfstandig ondernemer zijn of door een scheiding of andere grote levensgebeurtenissen in armoede terecht zijn gekomen (BMC, 2015; SER, 2017; Bureau Bartels, 2020). Uit een interviewstudie onder werkende ouders met geldzorgen komt bijvoorbeeld naar voren dat ze niet graag om steun vragen vanwege een sterke behoefte 'het zelf te doen', maar ook omdat ze zich niet realiseren dat ze recht hebben op dergelijke ondersteuning om hun kinderen te kunnen laten deelnemen aan sport en zwemles (Sam&, 2020).

Aanvragen voor zwemles via het Jeugdfonds Sport & Cultuur

Een grote, landelijke organisatie die sinds 1999 contributie of lesgeld betaalt voor kinderen uit gezinnen met weinig geld, is het reeds genoemde Jeugdfonds Sport & Cultuur (JFSC). Dit fonds, gefinancierd met zowel publieke als private middelen, werkt momenteel samen met meer dan 230 gemeenten.⁷ Een aanvraag verloopt via een intermediair, een tussenpersoon, die deze indient namens een gezin of een kind. Dit zijn relatief vaak vrijwilligers van Stichting Leergeld (29% van alle aanvragen voor sport en cultuur in 2021).⁸

In 2021 is via het JFSC 3,5 miljoen euro besteed aan aanvragen voor een bijdrage aan zwemles. Dat is een derde van het totaalbedrag dat het fonds aan sport uitgaf. Gemiddeld werd per zwemlesaanvraag, dus per kind, 270 euro besteed. Dat is 20 tot 50 euro minder dan in de drie jaren daarvoor. Dit budget is veelal onvoldoende voor een jaar zwemles. De Rekenkamer Metropool Amsterdam signaleerde in 2017 dat kinderen in Amsterdam hierdoor na een half jaar ondersteuning van het JFSC moesten stoppen met zwemlessen, voordat ze een diploma hadden gehaald. Daardoor wordt een zwemlestraject onderbroken en

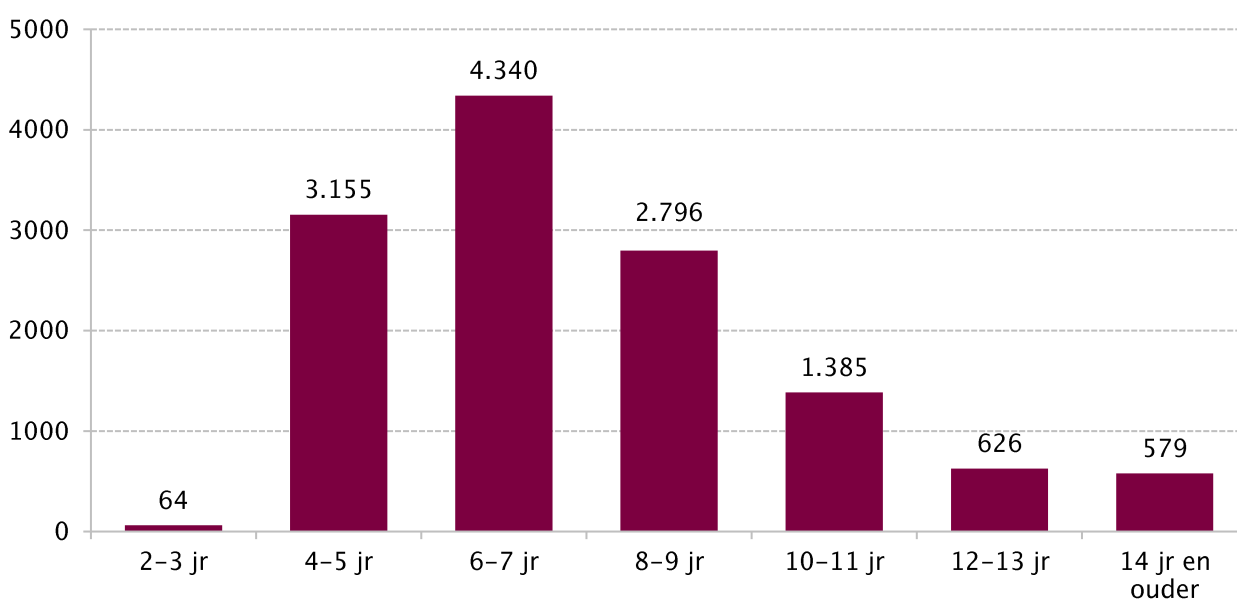
⁷ <https://jeugdfondssportencultuur.nl/voor-wie/voor-gemeenten/>, geraadpleegd op 30 mei 2022.

⁸ De cijfers uit deze paragraaf zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig van het Jeugdfonds Sport & Cultuur via <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/beleid/sportakkoord/inclusief-sporten>, geraadpleegd op 22 april 2022.

moeten ouders (of scholen) gedwongen op zoek naar 'creatieve oplossingen', bijvoorbeeld via andere vergoedingen (RMA, 2017)

Een bijdrage aan zwemles was in 2021 na voetbal de meest aangevraagde bijdrage voor sport (resp. 23% en 38%). Dit was ongeveer even vaak voor jongens als voor meisjes (resp. 52% en 48%). In totaal zijn in dat jaar bijna 13.000 aanvragen voor zwemles toegekend. De meeste van deze aanvragen, 58 procent, waren bestemd voor kinderen van 4 tot en met 7 jaar (figuur 3.1). Opvallend is dat een op de tien (9%), dat wil zeggen 1.205 aanvragen in totaal, voor jongeren van 12 jaar en ouder was. Hoewel onbekend is voor welk diplomatraject een aanvraag was, volgen nog maar heel weinig jongeren van 12 jaar en ouder zwemles in Nederland (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019).⁹ Dit laat wederom zien dat jeugdigen uit gezinnen met geldzorgen achterblijven in zwemvaardigheid ten opzichte van andere jeugdigen.

Figuur 3.1 Aantal aanvragen voor zwemles via het Jeugdfonds Sport & Cultuur naar leeftijd in 2021 (totale n=12.945)

Bron: Jeugdfonds Sport & Cultuur (2021). Bewerking: Mulier Instituut.

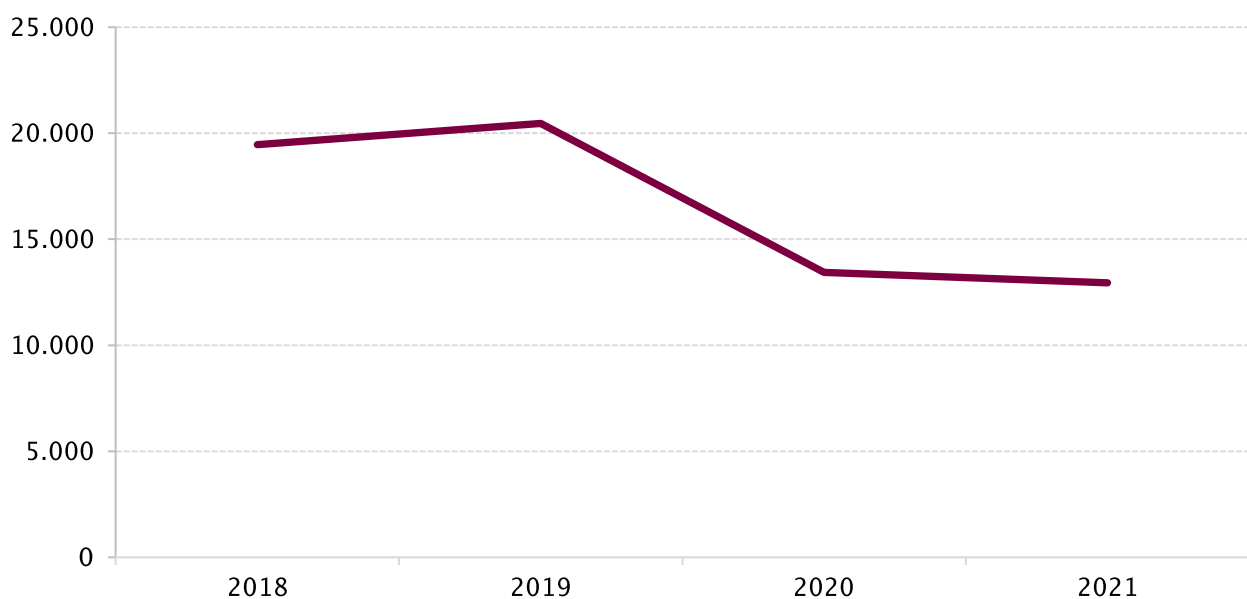
Geraadpleegd via: <https://www.sportenbewegeningcijfers.nl/beleid/sportakkoord/inclusief-sporten>

⁹ Gemeenten hanteren wisselende voorwaarden voor deze zwemlesaanvragen, waaronder of een bijdrage van het Jeugdfonds Sport & Cultuur ook voor een B- en eventueel een C-diploma mag worden aangevraagd. In hoofdstuk 5 gaan we hier verder op in. Het is onbekend of het relatief hoge aantal aanvragen voor jongeren vanaf 12 jaar samenhangt met een toename van het aantal vluchtelingen in Nederland.

Hoewel een bijdrage in de kosten van zwemles dus vaak wordt aangevraagd, lag het totale aantal aanvragen voor zwemles in 2021, net als in 2020, fors lager dan in de twee jaren voor de coronacrisis (figuur 3.2; resp. 7.500 en 7.000 minder dan in 2019). Vanwege de coronamaatregelen waren zwembaden periodes gesloten, waardoor zwemlessen stillagen, en hadden intermediairs geen, weinig of alleen online contact met gezinnen die van het JFSC gebruik kunnen maken (Jeugdfonds Sport & Cultuur, 2020).

Per kind mag eenmaal per jaar een zwemaanvraag gedaan worden bij het Jeugdfonds. Dat betekent dat tijdens de coronacrisis aanzienlijk minder kinderen met een bijdrage van het fonds zwemles hebben gevolgd, terwijl het aandeel gezinnen met geldzorgen sindsdien naar verwachting niet is afgenomen, maar juist is toegenomen. De gemeente Amsterdam (2020) constateert dat tijdens de lockdowns de wachtlijsten bij het JFSC zijn toegenomen, waardoor de stijging in diplomabezit in de voorgaande jaren in de stad vermoedelijk niet wordt voortgezet.

Figuur 3.2 Aantal aanvragen voor zwemles via het Jeugdfonds Sport & Cultuur (2018–2021)

Bron: Jeugdfonds Sport & Cultuur (2021). Geraadpleegd via:
<https://www.sportenbewegenincijfers.nl/beleid/sportakkoord/inclusief-sporten>

4. Ervaringen en opvattingen van ouders met geldzorgen

In dit hoofdstuk gaan we in op de ervaringen van ouders die geldzorgen hebben. We laten zien welk belang zij hechten aan zwemdiploma's, gevolgd door de belemmeringen die zij ervaren om hun kind(eren) zwemdiploma's te laten behalen. Deze resultaten zijn gebaseerd op zes gesprekken met in totaal zeven ouders, die we in de loop van dit hoofdstuk (onder een fictieve naam) verder introduceren. Een van hen, Tara, werkt als vrijwilliger voor Stichting Leergeld. Haar vrijwilligerservaringen, aangevuld met die van een medewerker van Jeugdfonds Sport & Cultuur Drenthe die geen intermediair is, maar wel betrokken bij het faciliteren van zwemles (vanaf nu medewerker JSCD), zijn ook in dit hoofdstuk verweven.

4.1 Belang van zwemdiploma's

Ouders noemen verschillende redenen waarom zij het belangrijk vinden dat hun kinderen een zwemdiploma halen. Deze raken aan de thema's veiligheid, meedoen en gezondheid. Alle ouders onderstrepen het belang van zwemveiligheid. Amir en Salome, Chantal, Tara en Nadja benadrukken hierbij het wonen in Nederland, een land met veel water. De angst voor water in Nederland is bij Nadja met name ontstaan toen ze met haar gezin in Scheveningen op het strand was en haar zoon steeds verder de zee in wilde. Hij kon er toen niet zelf uitkomen en is gelukkig geholpen door anderen.

Tara en Saskia vertellen dat zelfs kleine wateren, zoals een sloot, al een gevaar voor kinderen zonder zwemdiploma kunnen vormen:

Nadja woont samen met haar man en vier kinderen: een zoon van 7 en drie dochters van 3, 13 en 15 jaar. Nadja komt uit Iran en is als kind naar Afghanistan gevlucht. Ze woont nu tien jaar in Nederland. Haar man kan vanwege lichamelijke klachten niet werken. Nadja werkt niet, maar wil dit wel graag. Ze moeten als gezin rondkomen van 1400 euro per maand, waardoor ze aan het eind niet altijd geld over hebben voor eten. Twee van haar kinderen hebben een A-diploma, de één heeft A en B. Zij vond zwemmen heel leuk, de andere twee heel spannend. Deze diplomatrajecten hebben ze betaald met een financiële tegemoetkoming. Ze wil graag dat haar kinderen ook B halen, maar ze mogen niet alle financiële ondersteuning daarvoor inzetten. Daarnaast is het zwembad nu verder weg, waardoor de benzinekosten te hoog zijn. Zelf zou Nadja ook graag leren zwemmen.

'We hebben hiernaast een gracht lopen en zeker in de herfst dan is het groen. [...] Zij ziet dan niet dat het water is, maar denkt dat het gras is. Zou het bijvoorbeeld open zijn, dus dat er geen riet voor zit, dan zie ik het zomaar gebeuren [...] Dan zie ik haar wel over het "gras" lopen [...] Dat vind ik heel gevaarlijk.' (Saskia)

Soraya, Tara, Chantal en Nadja geven tevens aan dat alleen een A-diploma onvoldoende is om veilig te zwemmen.¹⁰ Tara vertelde dat haar zoon van haar eerst zijn C-diploma moest halen, voordat hij op voetbal met zijn vriendjes mocht.

Saskia en Soraya ervaren dat het hebben van een zwemdiploma ervoor zorgt dat hun kinderen mee kunnen doen en erbij horen. Zo vertelt Saskia dat er, als de dochters van haar vriend wat ouder zijn en kinderfeestjes hebben waarbij ze naar het zwembad gaan, altijd begeleiding moet zijn als ze meegaan. Een gezinsuitje naar bijvoorbeeld Duinrell is ook niet mogelijk zonder zwemdiploma. Ook voor de 11-jarige zoon van Soraya die bijna mag afzwemmen voor A draagt het behalen van een zwemdiploma bij aan het 'erbij horen':

¹⁰ Tara ziet als intermediair dat vooral ouders met een migratieachtergrond denken dat het hebben van een A-diploma voldoende zwemveilig is.

‘Het ging toch wel om erkenning omdat hij de enige in de klas is die geen A-diploma heeft. Ja daar ging het om he. [...] Heeft hij het in ieder geval ook gehad, dan kan je het eraf strepen. Weet je, hij hoort erbij.’ (Soraya)

Tot slot noemen Soraya en Amir en Salome dat leren en kunnen zwemmen goed is voor de gezondheid van kinderen. Soraya heeft het over dat zwemmen goed is voor de motorische ontwikkeling van kinderen en een manier om op gezond gewicht te komen. Amir en Salome benoemen het belang van in beweging zijn voor een gezond lichaam.

Portret 1. Salome

Salome (33) is getrouwd met Amir (37). Ze hebben drie kinderen: twee dochters van 15 en 4 jaar en een zoon van 12. Zelf kunnen ze zwemmen, maar ze hebben geen zwemdiploma.

‘We wonen nog niet zo lang in Nederland. Hiervoor woonden we in Egypte, maar we komen uit Jemen. We zijn gevlucht vanwege de oorlog. Amir was kapitein en ik had met mijn zus een cateringbedrijf. We zijn trots dat we de beslissing hebben genomen om naar Nederland te komen. Mensen zijn hier heel aardig. Ze lachen altijd.

We houden allemaal van zwemmen. In Egypte hadden we een zwembad thuis. Ik zwem zelf nu één keer in de week samen met een vriendin. Ik rij dan met haar mee, dat is ongeveer twintig minuten.

Onze oudste dochter van 14 heeft geen zwemdiploma, maar kan goed zwemmen. Dit heeft zij van ons geleerd in Egypte. Onze zoon zit op schoolzwemmen, maar onze jongste kan niet zwemmen en volgt ook geen zwemles. Zij zit op een andere school, daar is geen schoolzwemmen. We willen wel graag dat ze op zwemles gaat en ze wil zelf ook, maar we komen er niet helemaal uit. Het zwembad waar ik heen ga is te ver. We willen graag dat ze dichterbij ons leert zwemmen, maar weten niet waar een zwembad in de buurt is. Vrienden zeggen tegen ons dat we op haar school kunnen vragen om hulp, maar die krijgen we niet echt.

We hebben online gekeken naar een abonnement voor zwemles, dat is bijna 40 euro per maand. We denken dat het duur is. Het is niet goedkoop. Het is moeilijk. De reiskosten betalen, eten en drinken en allemaal facturen. Het leven in Nederland is duur. Activiteiten zijn duur.’

4.2 Ervaren belemmeringen

In deze paragraaf gaan we in op de belemmeringen die ouders ervaren bij zwemles voor hun kind, zowel bij het starten als bij verder gaan na het behalen van een A-diploma. Hoewel er enkele andere elementen worden genoemd, zoals het vinden van een aanbieder, zien we dat deze belemmeringen vooral neerkomen op het gebrek aan geld. De hoge kosten van zwemles vormen daarbij een hoge drempel. In het verlengde daarvan gaan we in op de mogelijkheden voor financiële tegemoetkoming door achtereenvolgens ervaringen te laten zien met aanvragen, niet bekend zijn met de mogelijkheden of (net) niet in aanmerking komen.

Hoge kosten van zwemles

Alle ouders benoemen de hoge kosten van zwemles, die al een drempel vormen om te beginnen. Dit is dan ook de belangrijkste reden dat sommige kinderen niet op zwemles zitten. Soraya verwacht dat de hoge kosten maken dat haar kinderen geen B-diploma gaan halen. Ze heeft geen recht op een financiële tegemoetkoming en reserveert de kinderbijslag voor zwemles, zodat haar drie kinderen om de beurt hun zwemdiploma A kunnen halen:

‘Hebben ze alle drie hun A-diploma, dan kan ik kijken hoe ik er financieel voor sta. [...] Maar ik acht de kans niet groot dat ze voor hun B gaan. Ik heb gewoon de financiële middelen niet om dat te kunnen betalen. Hoe graag ik het ook zou willen hoor, maar ik kan het niet betalen.’ (Soraya)

Sommige zwembaden en zwemverenigingen bieden goedkopere lessen aan, weten twee ouders. De inmiddels 18-jarige dochter van Saskia heeft haar A-diploma dan ook bij een goedkopere vereniging behaald. Een nadeel van goedkopere aanbieders zijn de lange wachtlijsten. Tara geeft aan dat intermediairs ouders niet altijd vertellen over de mogelijkheden om naar een goedkopere aanbieder te gaan en ziet dat de wachtlijsten voornamelijk worden bezet door kinderen van ouders zonder geldzorgen:

‘Alle ouders die in dure koopwoningen wonen met twee auto's voor de deur en twee vaste banen, die weten het veel eerder. Die hebben hun kinderen toen ze drie waren al ingeschreven bij de vereniging, want er is een wachtlijst van twee, drie jaar, omdat iedereen weet: die is goedkoop.’ (Tara)

Behalve hoog kunnen de kosten ook onvoorspelbaar zijn, doordat van te voren onbekend is hoeveel zwemlessen een kind nodig heeft voor een diploma. Hoe meer lessen het kind volgt, hoe duurder het behalen van een zwemdiploma is. Zo had Chantals zoon door zijn spierachterstand meer zwemlessen nodig voor zijn A- en B-diploma dan zijn zus:

‘Mijn dochter, die was een soort model zwemleskind. Mijn zoon, die heeft een spierachterstand in zijn lichaam en die kon op een gegeven moment niet... Die bleef maar zo... die zag je op een gegeven moment... echt zijn lichaam weigerde gewoon om al die slagen te maken. En ja, toen kwam het erop neer van hij moet twee keer in de week, hij moet drie keer in de week, maar al die keren extra, dat kost ook extra geld. [...] Ik denk dat ik drieduizend euro kwijt ben geweest in drie jaar, alleen voor mijn zoon dan’ (Chantal)¹¹

De zoon van Tara mocht lang niet afzwemmen omdat zijn techniek niet goed genoeg was, ondanks dat een andere, ervaren badjuffrouw er alle vertrouwen in had dat hij niet zou verdrinken.

Saskia, Chantal en Soraya zien schoolzwemmen als oplossing om het voor alle kinderen, en specifiek voor kinderen van ouders met geldzorgen, mogelijk

Chantal woont samen met haar zoon van 10 en dochter van 14. Haar kinderen hebben allebei zwemdiploma A en B. Zelf heeft ze zwemdiploma A, B en C. Chantal werkt bij een welzijnsorganisatie. Haar bruto-inkomen ligt boven de minimagrens, waardoor ze geen aanspraak kan doen op financiële regelingen. Netto houdt ze echter weinig over en haar ex betaalt geen alimentatie. Dat maakt haar leven uitdagend. Ze is trots op haar kinderen en op zichzelf dat ze na de scheiding hun draai weer hebben gevonden.

¹¹ In Van der Meijde et al. (2021) laten we zien wat het voor kinderen met een beperking, zoals een motorische achterstand, lastig maakt een zwemdiploma (B) te behalen. In dat onderzoek constateerden we ook dat de kosten van zwemles door de dure en vaak vele benodigde lessen in combinatie met de soms financieel lastige gezinssituatie extra zwaar wegen voor deze gezinnen.

te maken een zwemdiploma te halen. De dochter van Saskia heeft haar A-diploma gehaald via schoolzwemmen. Saskia had speciaal vanwege het schoolzwemmen voor deze basisschool gekozen. Het schoolzwemmen werd daar nadat haar dochter haar A-diploma haalde afgeschaft. De zoon van Amir en Salome maakt gebruik van schoolzwemmen, terwijl zijn zusje - die op een andere school zit - geen zwemles volgt, omdat Amir en Salome de zwemlessen te duur vinden (zie portret 1).

Aanvragen van financiële tegemoetkoming

De kinderen van Tara en Nadjia hebben hun zwemdiploma('s) behaald met een financiële tegemoetkoming. Voor Tara was het budget dat zij kreeg meer dan voldoende, mede omdat haar zoon bij een goedkoper zwembad leerde zwemmen. Het overgebleven budget kon Tara gebruiken om het volgende diploma te bekostigen. Daar heeft het zwembad goed in meegedacht, vertelt ze. Saskia kan zich niet meer herinneren of zij zo'n tien jaar geleden ook een financiële tegemoetkoming kreeg voor de zwemlessen voor het B-diploma van haar dochter. Haar dochter mocht, volgens Saskia ten onrechte, lang niet afzwemmen. Nog meer zwemlessen waren te duur, waardoor ze uiteindelijk geen B-diploma heeft gehaald. Hoewel ze dus niet meer zeker weet of ze voor zwemles een financiële tegemoetkoming kreeg, heeft ze wel herinneringen aan het aanvragen van een regeling voor sport. Dat vond zij erg complex:

'Toen hebben we dat via het Jeugdsportfonds inderdaad moeten doen. Het is wel een hoop rompslomp vind ik allemaal, ze willen echt zoveel veel van je weten, je moet zoveel formulieren invullen, dat vond ik echt wel heel veel werk. Wij werden dan uiteindelijk elke keer van het kastje naar de muur gestuurd omdat mijn dochter een sport deed die niet zo heel veel voorkomt.' (Saskia)

De medewerker van JSCD ziet dit ook bij andere ouders. Hij vertelt dat de hoeveelheid informatie die ouders moeten invullen een reden kan zijn om af te haken, maar ook het feit dat het allemaal digitaal moet, inclusief het invullen van het BSN-nummer, en ouders dat niet goed vertrouwen. Tara geeft aan dat het invulwerk niet alleen voor ouders complex kan zijn, maar ook voor de intermediair die de aanvraag indient:

'Dus er zitten wel een aantal mensen met veel kennis, die blijven langer hangen, maar de doorstroom [van intermediairs] is natuurlijk ook groot. Op de één of andere manier vindt iedereen die daar komt werken het Jeugdsportfonds echt moeilijk, het is zó ingewikkeld, er zijn zoveel verschillende regels voor verschillende sporten en iedereen heeft altijd zoiets van Jeugdsportfondsaanvraag "Oh nee!". En dan komt er een vader natuurlijk met vier, vijf kinderen, die moet dan vier, vijf keer hetzelfde formulier invullen, want voor ieder kind heb je een apart formulier, je kan er op wachten dat er fouten in zitten.' (Tara)

Bij financiële tegemoetkomingen voor het diplomatraject gelden vaak aanvullende voorwaarden, zoals een aanwezigheidsplicht om een diploma te kunnen behalen (zie ook hoofdstuk 5). Hoewel de ouders die wij spraken hier geen hinder van hebben ondervonden, merkt Tara als intermediair dat deze voorwaarden voor ouders ingewikkeld kunnen zijn. Bijvoorbeeld omdat ouders niet altijd goed op de hoogte zijn:

'Je kreeg een diploma als je kind 85% van alle lessen aanwezig was. Nou, ja, je kind is een keer ziek, en je gaat een keer op vakantie en je kind is nog een keer ziek en je haalt die 85% niet. Dan staan die ouders op een gegeven moment bij het zwembad en dan zeggen ze daar "je tegoed is op, je moet een nieuwe aanvragen bij het Jeugdsportfonds". Ja, daar begint het, want ja [...] weinig ouders snapt wat het inhield, die 85% aanwezigheid [die verplicht is voor die diplomagarantie].' (Tara)

Tara vertelt ook dat intermediairs en zwembadpersoneel niet altijd de ouders informeren over de aanvullende voorwaarden en dat daar dus winst te behalen valt. Soms hebben voorwaarden te maken met de leeftijd van het kind en gelden verschillende vergoedingen voor verschillende leeftijden. Ook hier kan de intermediair een belangrijke rol spelen in het meedenken bij de aanvraag:

‘Stel je kind is vijf jaar en acht maanden, om maar iets te zeggen, en je wil Jeugdsportfonds aanvragen. Dan heb je recht op die 225 euro, want [pas] vanaf zes jaar is het die 450 euro met diploma-A-garantie. Is er dan iemand die wakker is bij de formulierenbrigade of een andere intermediair die zegt van “ik zou drie maanden wachten want dan krijg je 450 euro, in plaats van 225 euro”? Er zijn er ook een hele boel [...] die gewoon die aanvraag [eerder] indienen.’ (Tara)

Tara is 44 jaar. Ze heeft een bedrijfsongeval gehad, waardoor ze is afgekeurd. Sindsdien behoort ze tot de ‘minima’. Om geen gat in haar cv te krijgen heeft ze destijds andere mensen in een vergelijkbare situatie geholpen met het invullen van allerlei formulieren. Ze werkt nu als vrijwilliger bij Stichting Leergeld. Ze heeft één zoon van 10, die met financiële tegemoetkoming zijn A-, B- en C-diploma heeft gehaald. Daarna mocht hij van haar pas op voetbal, iets wat hij graag al eerder had gewild. Maar dat kon niet bij het Jeugdfonds tegelijkertijd met de zwemlesaanvraag.

Financiële tegemoetkomingen dekken daarnaast niet alle zwemleskosten, omdat vaak een maximale vergoeding per jaar geldt, geven Tara en de medewerker van JSCD aan. Dit kan volgens Tara betekenen dat ouders uiteindelijk stoppen met zwemles, omdat ze enkele maanden moeten wachten om weer opnieuw te mogen aanvragen. De zwemlesperiode wordt hierdoor voor deze kinderen onderbroken. Tara signaleert ook dat dit voor ouders een reden is om niet door te gaan voor B en vooral C, omdat een kind met budget van het Jeugdfonds wel een jaar lang meerdere keren per week bij een voetbalvereniging kan sporten. Dat de financiële tegemoetkomingen de zwemlessen niet volledig dekken, was voor het Jeugdfonds Sport & Cultuur in Drenthe de aanleiding om het initiatief ‘Bartje leert zwemmen’ te starten (zie het intermezzo na dit hoofdstuk).

Meedenkende intermediairs of een actieve ‘formulierenbrigade’ die informeert en helpt bij het invullen van formulieren, kunnen ouders helpen inzicht te krijgen in de financiële tegemoetkomingen waar zij recht op hebben en deze aan te vragen. In de regio waar Tara woont is de formulierenbrigade een groot succes. Zij denken mee over zwemles, ook op het moment dat ouders voor iets anders komen:

‘In deze regio is die formulierenbrigade zo groot, dat is gewoon echt een begrip geworden. Heb je een formulier waar je niks mee kan, ga je daar naartoe. En op het moment dat je daar dan bent... ik zeg maar wat, je komt met een hele andere vraag, dan zijn er ook collega's die zeggen van: “heb je nog kinderen, heb je dat al aangevraagd, heb je dit aangevraagd, dit bestaat tegenwoordig ook”. Dus dat begint steeds bekender te worden, mensen weten de weg te vinden zeg maar.’ (Tara)

Ook de medewerker van JSCD schetst het belang van proactief meedenken over zwemles, ook al gaat de (aan)vraag van ouders over iets anders.¹²

¹² Ook in telefoongesprekken die we voor het vinden van ouders met enkele lokale afdelingen van Stichting Leergeld voerden, werd aangegeven dat gezinnen met (jonge) kinderen die zich aanmelden in principe allemaal worden gewezen op de lokale mogelijkheid voor tegemoetkoming in de zwemleskosten. Een afdeling voegde daaraan toe dat alle ouders daar ook wel gebruik van maken.

Tot slot verschilt de inhoud van financiële tegemoetkomingen voor zwemles per gemeente, waardoor het afhankelijk is van de gemeente waar een kind woont of en in welke mate financiële tegemoetkomingen beschikbaar zijn (hier gaan we in hoofdstuk 5 gedetailleerder op in). Saskia heeft dit zelf ervaren en vindt dat dit niet zo zou moeten zijn. Zij kan met haar vriend geen financiële tegemoetkoming aanvragen voor de zwemles van zijn twee dochters van 5 en 7 jaar, omdat de dochters staan ingeschreven bij hun moeder in een andere gemeente. Saskia en haar vriend zouden graag willen dat de meiden op zwemles gaan, maar kunnen het niet zelf betalen. De regeling moet worden aangevraagd door de moeder, in de gemeente waar de dochters ingeschreven staan (zie portret 2). Saskia heeft toen ze zelf verhuisde naar een andere gemeente ook ervaren dat gemeenten wisselen in wat ze aan (financiële) hulp bieden voor mensen met geldzorgen.

Portret 2. Saskia

Saskia (39) woont samen met haar vriend. Haar dochter van 18 heeft een A-diploma, zijn twee dochters van 5 en 7 niet. Zij zitten niet op zwemles. Saskia en haar vriend hebben allebei een zwemdiploma.

‘Wij zijn allebei afgekeurd, mijn vriend en ik, dus we werken niet. We zitten allebei in de schuldsanering ook. Ik doe vrijwilligerswerk twee dagen. Zo ben ik toch nog een beetje onder de mensen. Ik heb altijd heel veel problemen met mijn gezondheid gehad. Ik heb eigenlijk al jaren dat ik rond de bijstand leef, dus van de ene kant weet ik ook niet beter. We zijn dit jaar voor het eerst naar de dierentuin geweest met de actiezegels die we bij supermarkt konden sparen. Andere mensen hebben ons helpen sparen om zeven kaarten te hebben om met z’n allen naar de dierentuin te kunnen.

Waarom de dochters van mijn vriend geen zwemles volgen? Kijk, in principe is hun moeder daar verantwoordelijk voor. Zij woont in een andere gemeente. Wij kunnen helemaal niks, ook al vinden we zwemles wel heel belangrijk. De ex van mijn vriend moet dat doen. Zij krijgt alles voor de kinderen. Wij krijgen eigenlijk helemaal niks aan geld of hulp, terwijl ze eigenlijk ook heel vaak hier zijn.

Ze staan bij haar in de gemeente ingeschreven. Er is een gemeentelijke pas. Daar staat een X bedrag op dat zij kan gebruiken voor zwemles en er staat letterlijk bij dat ze daarna ook bij het Jeugdfonds terecht kan. Wij hebben dat tegen haar gezegd, maar zij beweert gewoon dat ze met iemand van de gemeente heeft gesproken die zegt dat het niet kan. Dan denk ik van “weet je laat maar, ik ga jou niet helpen”, ik zeg, het staat gewoon letterlijk op de website van die pas zelf.

Gaan ze wel op zwemles? Dan zouden wij ze op zaterdag na de zwemles moeten ophalen, in plaats van op vrijdagmiddag zoals we nu doen. Anders zijn wij verplicht om hen én op vrijdag op te halen en op zaterdag heen en weer te rijden voor zwemles. Dat is financieel eigenlijk niet te doen. Dat is toch bijna drie kwartier rijden met de auto, heen en terug. Zeker met de hoge benzinekosten wordt dat heel lastig. Het hakt er nu al in bij de boodschappen, omdat de Lidl verder weg is dan de duurdere supermarkt.’

Niet bekend zijn met financiële tegemoetkoming

Niet alle ouders zijn bekend met de mogelijkheden om een financiële tegemoetkoming te krijgen voor zwemles. Van de ouders die wij spraken geldt dat alleen voor Amir en Salome (zie portret 1), maar Tara en de medewerker van JSCD noemen meer (groepen) ouders die niet op de hoogte zijn. Amir en Salome hebben geprobeerd om via school hulp te krijgen voor de zwemles van hun jongste dochter en hebben op de website van SAM¹³ gekeken, maar komen niet verder:

'I don't know where I have to go. All my friends tell me that I have to ask school. But when I ask them, no one tells me. I want her to get swimming classes and gymnastics.' (Salome)

Tara ziet vaker dat vluchtelingen moeite hebben met het aanvragen van financiële tegemoetkomingen of hiervoor hulp vragen bij instanties vanwege de taal. De andere intermediair heeft het beeld dat vluchtelingen juist vaker gebruik maken van regelingen dan niet-vluchtelingen omdat zij vaker worden begeleid door professionals die aan de voorkant al meedenken. Nadja, die tien jaar geleden met haar gezin uit Afghanistan vluchtte, maakt gebruik van verschillende financiële tegemoetkomingen, zoals de participatiewebshop van haar gemeente en via de hulp van Stichting Leergeld.

Een andere groep ouders die vaak niet (goed) weet dat zij recht hebben op een financiële tegemoetkoming voor zwemles, aldus Tara en de medewerker van JSCD, zijn ouders die voor het eerst te maken krijgen met geldzorgen. Dat kunnen ouders zijn die bijvoorbeeld door een ongeluk arbeidsongeschikt zijn geraakt, zoals Tara zelf in het verleden is overkomen, een baan verliezen, of door een scheiding geldzorgen krijgen. De medewerker van JSCD geeft aan dat deze mensen niet gewend zijn hulp te vragen en hun geldzorgen beschouwen als het gevolg van bijvoorbeeld de scheiding.

Een derde groep die niet (goed) weet dat ze financiële hulp kunnen krijgen, zijn ouders die wel werken, maar heel weinig verdienen, aldus Tara en de medewerker van JSCD.¹⁴ In de gemeente waar de medewerker van JSCD woont, worden alle inwoners met een WW- of WIA-uitkering jaarlijks door de gemeente geattendeerd op de financiële tegemoetkomingen waar zij recht op hebben. Inwoners, en dus ouders, die wel werken, maar heel weinig verdienen en daardoor ook recht hebben op regelingen, krijgen die brief niet:

'Op het moment dat je daar wel staat, dan krijg je in januari van de gemeente een briefje van 'let op, u heeft nieuw budget. U mag voor €1200 euro bestellen uit onze webshop.' Of 'weet u wel dat u korting kunt krijgen bij de voetbalclub'. Dus al de regelingen, die ze hebben gemaakt in de gemeente is een heel boekje van gemaakt en die verspreiden ze onder hun burgers [met een uitkering], maar als ik als hardwerkende burger daar niet in voorkom, krijg ik dat boekje niet.' (Medewerker JSCD)

Tara ziet dat vooral bij ouders uit Oostbloklanden die in Nederland zijn om hier te werken:

'En veel Poolse en Bulgaarse mensen werken natuurlijk wel. Die zijn in loondienst, bijvoorbeeld in de kassen hier. Maar die verdienen natuurlijk super weinig. En dan krijg je weer die ouder die tot de minima behoort, ondanks dat hij een baan heeft en die weten het dan weer niet te vinden.'

¹³ www.samenvoorallekinderen.nl, geraadpleegd op 30 mei 2022.

¹⁴ Verschillende professionals die hielpen bij de werving voor dit onderzoek hebben deze groep ook genoemd.

[...] Dat je niet beseft dat je bij de minima hoort. Want het zijn toch de mensen die een uitkering hebben, dat zijn de minima [dat is het beeld].’ (Tara)

Bij deze laatste groep arbeidsmigranten speelt, net als bij vluchtelingen, vaak ook een taalbarrière. Los van deze barrière ziet Tara de groep ouders die werken, maar te weinig verdienen om rond te komen en daarom een beroep doen op financiële ondersteuning, sinds de coronacrisis toenemen.

Te veel inkomsten om in aanmerking te komen voor financiële tegemoetkoming

Tot slot zijn er ouders die geldzorgen hebben, maar geen recht op financiële hulp. Dat geldt bijvoorbeeld voor Soraya, die vroeger bij de rechtbank werkte. Wat haar erg helpt is dat het zwembadpersoneel meedenkt over de mogelijkheden om de lessen toch te kunnen betalen (zie portret 3). Ook Chantal kan geen aanspraak maken op financiële tegemoetkomingen, omdat ze net boven de gehanteerde inkomensgrens leeft. Ze vertelt dat ze daardoor netto minder overhoudt dan een vriendin die wel recht heeft op verschillende regelingen:

‘Ja, zij zit onder de sociale-dienstgrens. Zij kan gratis op vakantie, krijgt fietsen, krijgt laptops, krijgt kleding, krijgt eten, krijgt cadeaubonnen, you name it, ze mogen van de gemeente met zo’n speciale pas naar de Efteling, ijsje eten, zwembad, bioscoop en ga zo maar door.’ (Chantal)

Net als Soraya heeft Chantal zelf de zwemdiploma’s van haar kinderen betaald. Naast veel geld koste dit ‘tranen met tuiten’, vertelt ze. Zoals eerder aangegeven had haar zoon door een spierachterstand veel zwemlessen nodig voor het behalen van zijn zwemdiploma A. Daardoor moesten Chantal en haar twee kinderen nóg zuiniger leven:

‘Dat zijn de keuzes, ik heb in principe voor al die lessen geen geld, maar je gaat wel ergens op beknibbelen om het toch door te laten gaan.’ (Chantal)

Chantal en Soraya vertellen allebei dat het leven als werkende net boven de inkomensgrens lastig is. Hun sociale omgeving begrijpt niet altijd dat ze als werkenden moeite hebben om bijvoorbeeld de zwemles voor hun kinderen te betalen. Zo had Soraya, toen zij nog werkte, een gesprek met een arts die zwemles voor haar zoon aanraadde en niet begreep dat ze met haar baan bij de rechtbank dat niet kon betalen. Toen hij zei dat daar dan fondsen voor waren, moest ze hem uitleggen dat ze ‘buiten de boot’ viel.

Chantal vindt dat iets als de zwemles voor ieder kind toegankelijk zou moeten zijn, ongeacht het inkomen van de ouders. Ze ziet kunnen zwemmen als iets essentieels in een land als Nederland, waar zoveel water is. De medewerker van JSCD kaart aan dat intermediairs soms voor een moeilijke positie komen te staan wanneer ouders net niet in aanmerking komen voor een financiële tegemoetkoming:

‘In de meeste gemeenten is het 120% van het sociaal minimum, in enkele gemeenten 130%. [...] Kijk, je kan een eenvoudige rekensom maken en Stichting Leergeld die doet een inkomenstoets. Je vult wat getallen in en rood knipperend staat er 118, nou dat betekent dat je in aanmerking komt. Groen knipperend staat er 120 en dan kom je niet in aanmerking. Je komt in de buurt van een emotionele grens in plaats van een gecalculeerde grens.’ (Medewerker JSCD)

Tara herkent die moeilijke positie. Zelf heeft ze wel eens voor een alleenstaande moeder met twee kinderen die 10 euro te veel verdiende, alsnog een aanvraag ingediend.

Portret 3. Soraya

Soraya (41) woont samen met haar drie kinderen van 11, 5 en 4 jaar oud. Zelf heeft ze een zwemdiploma, haar oudste mocht een paar dagen na het gesprek afzwemmen voor zijn A-diploma.

‘Ik ben een alleenstaande moeder van drie. Ik heb altijd gewerkt bij de rechtbank als griffier, maar ik ben vier jaar geleden ontslagen. Ik ben volledig afgekeurd. Ik heb daardoor minder inkomen, maar ik zit nog boven de grens dus heb ik nergens recht op. Ik betaal voor alles het volle pond. Ik heb het zelf uitgezocht en ik heb hulp gevraagd, ook bij de gemeente. En die zeggen dan ook gewoon van “sorry jammer, maar je valt er echt buiten”. Ik hou minder over dan iemand die in de bijstand zit. Dat geeft me heel veel stress, echt heel veel stress. En dan hoor ik van andere ouders: “ik heb Jeugdfonds aangevraagd, ik heb dit aangevraagd”. Doordat ik weinig te besteden heb, ben ik wel heel creatief geworden. We gaan gewoon zelf onze pizza’s maken en hebben onze eigen McDrive.

Mijn zoon van 11 is de enige van mijn kinderen die op zwemles zit. Dan zeggen de kleintjes van 4 en 5: “ik wil ook, ik wil ook!”. Als het goed is gaat hij zaterdag afzwemmen voor zijn A-diploma. Hij is de enige in zijn klas die geen A-diploma heeft.

Ik heb het gewoon allemaal zelf betaald. Deels van de kinderbijslag, ik ga niet liegen. De eerste keer heeft hij zijn A-diploma niet gehaald. Ik heb toen tien lessen vooruitbetaald. Wat overblijft gaat naar zijn zusje van 5, voor als zij gaat zwemmen. Dat heb ik gelukkig met de zwemleraar zo kunnen regelen. Het is gewoon een hele open, warme zwemvereniging.

Ik acht de kans niet groot dat mijn kinderen voor hun B-diploma gaan. Ik heb gewoon de financiële middelen niet om dat te kunnen betalen. Hoe graag ik het ook zou willen.’

Intermezzo: een alternatieve inrichting voor financiële steun

In gesprek met een medewerker van het Jeugdfonds Sport & Cultuur Drenthe over Bartje leert zwemmen.

Wat was de aanleiding voor Bartje leert zwemmen?

In 2016 was het aanbod voor zwemles van onze stichting 225 euro per twaalf maanden. Dat paste niet bij het product zwemles. Dat product was veel duurder en dat betekende dat onze kinderen na zeven à acht maanden moesten stoppen met de lessen omdat het geld op was, en dan vier maanden later weer opnieuw konden beginnen. Toen hebben wij in een overleg met de zwembaden in Drenthe voorgesteld om samen een product te bedenken dat aansluit bij de praktijk. Dat product hebben wij 'Bartje leert zwemmen' genoemd.

Wat houdt het in?

We hebben met elk zwembad in Drenthe een *fixed price* afgesproken. Voor dat geld levert het zwembad het kind gediplomeerd af en dat betekent het A- en het B-diploma. Het is geen verplichting. 70 procent van de kinderen haalt A en nog ongeveer 10 tot 15 procent doet B. Waarom kinderen stoppen? Daar heb ik geen zicht op.

Hoe bereiken jullie ouders?

Op verschillende manieren. Vrijwilligers van Stichting Leergeld gaan op huisbezoek. Dat zijn ervaren mensen. Ze brengen het onderwerp ter sprake: *'We vragen een laptop aan voor Marietje, want zij gaat naar het voortgezet onderwijs. Heeft Marietje al haar zwemdiploma's? En hoe zit het met haar broertjes of zusjes?'* 40 tot 45 procent van de aanvragen bij ons komt via Stichting Leergeld binnen. Op het moment dat je achter de voordeur bent, herken je heel veel. Toen wij in 2016 begonnen, bedienden wij bijna 1.500 kinderen. Eind 2019 waren dat er afgerond 3.300. Zwemles is de grootste activiteit van Jeugdfonds Sport & Cultuur Drenthe.

We hebben bijvoorbeeld ook een boekenlegger. Hier staat de procedure op. Aan de ene zijde in het Nederlands en aan de andere zijde in het Arabisch. Elk kind krijgt op school op enig moment een boekenlegger mee. We laten geen kans onbenut. We hebben ook een filmpje met en zonder ondertiteling. Dit draait bijvoorbeeld bij een huisarts in Hoogeveen op alle schermen. In het filmpje wordt getoond wat het Jeugdfonds kan doen.

Wat zijn de ervaringen met Bartje leert zwemmen?

Iedereen is enthousiast. Het zwembad is blij dat onze kinderen niet opvallen. Want het valt heel snel op als een kind drie maanden weg is en dan weer terugkomt. Het zwembad is ook blij dat ze onze kinderen normaal door het systeem heen kunnen coachen, omdat ze op het moment dat het kind begint direct betaald krijgen. Geen geharrewar over bedrag per maand en facturen. De ouders zijn blij dat het een afgerond traject is. Kinderen beginnen en maken het af.

Hoe reageren andere provincies op het initiatief?

Wij hebben met regelmaat landelijke overleggen waar we vertellen over zwemles en 'Bartje leert zwemmen'. Heel langzaam begrijpen meer mensen dat dit misschien wel een mogelijke methode is die op meerdere plaatsen kan gelden. Maar het is wel veel werk. Dat betekent dat je de handen, de voeten en de middelen moet hebben om het te kunnen doen. De afgelopen vijf jaar hebben wij heel veel tijd en energie moet investeren om een vertrouwensrelatie op te bouwen met de eigenaar en badmeester van een zwembad. Die piek van inzet in uren en energie, die hebben we achter de rug. Maar ik zit met regelmaat ergens in de provincie met een zwembad of een ondernemer te praten.

5. Financiële tegemoetkomingen en schoolzwemmen in tien gemeenten

In dit hoofdstuk beschrijven we op basis van een online verkenning achtereenvolgens de mogelijkheden voor financiële tegemoetkomingen en schoolzwemmen binnen tien gemeenten, aangevuld met gesprekken met twee beleidsmedewerkers die betrokken zijn bij schoolzwemmen in hun gemeente. Hiervoor selecteerden we de tien gemeenten met de hoogste percentages kinderarmoede (tabel 5.1). In 2017 was het landelijke gemiddelde armoedepercentage voor huishoudens met kinderen (tot 18 jaar) 8,1 procent (SCP, 2019). In een op de vijf gemeenten lag dit percentage hoger. In de tien gemeenten die in dit hoofdstuk centraal staan, varieerde het armoedepercentage van bijna 12 procent in Pekela tot bijna 17 procent in Rotterdam.

Tabel 5.1 Top tien gemeenten met het hoogste percentage armoede bij huishoudens met kinderen tot 18 jaar (2017)

Gemeente	Percentage kinderarmoede
Rotterdam	16,7
Amsterdam	14,7
's-Gravenhage	14,4
Vaals	14,4
Schiedam	14,1
Kerkrade	13,5
Heerlen	13,1
Vlaardingen	12,9
Appingedam*	12,2
Delfzijl*	11,8
Pekela	11,7

* Sinds 2021 allebei onderdeel van de gemeente Eemsdelta. Daarom in deze verkenning verder als één gemeente beschouwd.

Bron: Sociaal Cultureel Planbureau (2017). bewerking: Mulier Instituut (2022).

5.1 Financiële tegemoetkomingen voor zwemles

Zoals eerder aangegeven varieert de financiële tegemoetkoming voor zwemles per gemeente, van een maximumbedrag tot één of meer diplomatrajecten met een diplomagarantie. Uit eerder onderzoek bleek dat een derde van de gemeenten een maximumbedrag per kind hanteert, uiteenlopend van 100 tot 800 euro, met 225 euro als meest voorkomende bedrag (Floor, 2021). Dit is grofweg een derde van de kosten voor het behalen van een A-diploma. Ruim een kwart van de gemeenten met een vangnetregeling vergoedt het traject tot aan een A-diploma (Floor, 2021). De voorwaarden voor deze financiële tegemoetkoming zijn gerelateerd aan het inkomen van de ouders.

Voor de tien gemeenten die in dit hoofdstuk centraal staan is gekeken naar de online beschikbare gegevens over financiële zwemlesregelingen, inclusief de hoogte van de vergoeding, hoe een aanvraag moet worden gedaan en welke voorwaarden gelden (zie tabel 5.2).

Tabel 5.2 Financiële tegemoetkomingen voor zwemles in de top tien gemeenten met het hoogste percentage kinderarmoede

Gemeente	Naam regeling	Zwemlesvergoeding	Aanvraag door wie	Wijze van aanvragen	Voorwaarden (o.a. inkomen)*
Rotterdam	Stichting Meedoen in Rotterdam	Eenmalige vergoeding van maximaal €500 per kind, te besteden binnen twee jaar.	Ouders of intermediair	Online	- Kinderen vanaf 5 jaar. - Inkomen tot 130% van het sociaal minimum (alleenstaand €1.600 of samen €1.800) of in een schuldsaneringstraject van de Kredietbank. - Inschrijfkosten en diplomakosten worden niet vergoed.
	Jeugdfonds Sport en Cultuur Rotterdam	Zwemdiploma A bij aangesloten zwemverenigingen.	Intermediair	Online	- Kinderen van 5 t/m 17 jaar. - Alleen als er géén aanvraag loopt bij 'Meedoen in Rotterdam'. - Nettoloon max. €1.600 voor alleenstaande ouders of €1.800 voor tweeoudergezin.
Amsterdam	Jeugdfonds Sport en Cultuur Amsterdam	Vergoeding van een vast bedrag met diplomagarantie voor diploma A (€590), B (€170) en C (€170) bij aangesloten zwemaanbieders. Inschrijfkosten voor eigen rekening.	Ouders of intermediair	Online	- Kinderen van 5 t/m 17 jaar. - Inkomen gezin tot 120% van het minimuminkomen, er zijn schulden of er is (nog) geen verblijfsstatus. - Verplichte aanwezigheidsvoorwaarden.
Den Haag	Kinderen Doen Mee i.c.m. de Ooievaarspas	Vergoeding van €330 per jaar voor zwemlessen diploma A, B of C bij aangesloten zwemaanbieders.	Ouders	Online	- Kinderen van 4 t/m 17 jaar - Inkomen gezin tot 130% van het minimuminkomen. - Verplichte aanwezigheidsvoorwaarden - Het kunnen tonen van de Ooievaarspas.
Vaals	Jeugdfonds Sport en Cultuur Limburg	Geen aparte zwemlesregeling maar het budget kan wel worden ingezet voor zwemlessen. Maximaal €225 per jaar per kind.	Intermediair	Online	- Kinderen van 4 t/m 18 jaar. - Inkomen gezin tot 110% van het minimuminkomen of bij uitzondering als intermediair in de financiële motivatie kan aangeven waarom de ouders/verzorgers ondanks het inkomen toch geen geld hebben om het sporten te betalen.

Gemeente	Naam regeling	Zwemlesvergoeding	Aanvraag door wie	Wijze van aanvragen	Voorwaarden (o.a. inkomen)*
Schiedam	Jeugdfonds Sport en Cultuur Zuid-Holland	Voor zwemdiploma A een maximale vergoeding van €480 voor één jaar per kind, bij aangesloten zwemaanbieders.	Intermediair	Online	- Kinderen tussen de 4 en 18 jaar. - Inkomen gezin tot 120% van het minimuminkomen (per 1-1-22 netto €1.310 voor alleenstaande ouder en €1.872 voor gehuwde/samenwonende ouders). - Per kind kan één activiteit per jaar worden aangevraagd (sport, cultuur of zwemles). - Minimaal 85% aanwezigheid voor A-diploma.
Kerkrade	Jeugdfonds Sport en Cultuur Limburg en Leergeld Parkstad	A-, B- en C-diploma Zwemdiploma A: maximaal €600 per kind Zwemdiploma B: maximaal € 200 per kind. Voor C niet vindbaar. Zwemles (voor A, B en C) mag naast het beoefenen van een andere sport-/cultuuractiviteit via JFSC, omdat dit niet als reguliere sportactiviteit wordt gezien.	Intermediair	Online	- Volgens JFSC voor kinderen van 4 t/m 18 jaar; volgens Leergeld Parkstad vanaf 5 jaar. - Netto-inkomen tot 120% van bijstandsuitkering (per 1-1-22 €1.400 voor alleenstaande ouder, €1.871,50 voor tweeoudergezin); bij hoger inkomen met schulden kan aanvraag met financiële motivatie worden ingediend. - Mocht het tarief niet voldoende zijn voor een diploma, dan beoordeelt JFSC/zwembad of het kind frequent genoeg aanwezig is geweest voor maatwerkvergoeding.
Heerlen	Jeugdfonds Sport en Cultuur Limburg en Leergeld Parkstad	Zwemdiploma A en B. Zwemdiploma A: maximaal €600 per kind. Zwemdiploma B: maximaal €200 per kind. Dit geldt niet als reguliere sportactiviteit en mag daarom naast een sport-/culturaanvraag. Een C-diploma geldt wel als reguliere sport, waardoor een kind hiernaast geen andere aanvraag mag doen.	Intermediair	Online	- Volgens JFSC voor kinderen van 4 t/m 18 jaar; volgens Leergeld Parkstad vanaf 5 jaar. - Vanaf groep 5 is er schoolzwemmen op de meeste basisscholen. Als dit niet het geval is, kan een aanvraag worden ingediend. - Netto-inkomen tot 120% van bijstandsuitkering (per 1-1-22: €1.400 voor alleenstaande ouder, €1.871,50 voor tweeoudergezin); bij hoger inkomen met schulden kan aanvraag met financiële motivatie worden ingediend. - Mocht het tarief niet voldoende zijn voor een diploma, dan beoordeelt JFSC/zwembad of het kind frequent genoeg aanwezig is geweest voor maatwerkvergoeding.

Gemeente	Naam regeling	Zwemlesvergoeding	Aanvraag door wie	Wijze van aanvragen	Voorwaarden (o.a. inkomen)*
Vlaardingen	Jeugdfonds Sport en Cultuur Zuid-Holland	Voor zwemdiploma A een maximale vergoeding van €480 voor één jaar per kind, bij aangesloten zwemaanbieders.	Intermediair	Online	- Kinderen tussen de 4 en 18 jaar. - Inkomen van het gezin niet hoger dan 120% van het minimuminkomen (alleenstaande ouder netto €1.310 en tweeoudergezin €1.872). - Minimale aanwezigheidsplicht van 85 procent.
Eemsdelta (waaronder Appingedam en Delfzijl)	Kindpakket dat kan worden besteed in de webshop ' Kans voor uw Kind ' (zwemlessen worden NIET vergoed via JFSC)	Tegemoetkoming in de kosten. Voor kinderen tot 12 jaar €290 en voor kinderen tot 18 jaar €350 per jaar.	Ouders via klantmanager gemeente	Onbekend	- Kinderen tot 18 jaar. - Inkomen van het gezin niet hoger dan 110% van het minimuminkomen.
Pekela	Zwemlessen worden niet vergoed via JFSC, verder online onduidelijk. De gemeentewebsite vermeldt wel het bestaan van ondersteuning.	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend

* Alle gemeenten stellen de voorwaarde dat het kind woonachtig is in de gemeente waarin de aanvraag wordt gedaan.

De tien bestudeerde gemeenten lijken allemaal een regeling te hebben waarmee zwemles voor kinderen die opgroeien in armoede (deels) vergoed wordt, hoewel hierover in Pekela los van een melding op de gemeentelijke website niets vindbaar is. Zeven gemeenten hebben een aparte regeling voor zwemlessen, waarmee deze gemeenten het extra belang zien van overheidsverantwoordelijkheid in de ondersteuning voor specifiek de zwemvaardigheid van kinderen. In de gemeenten Vaals en Eemsdelta zijn geen aparte zwemlesregelingen, maar kan een algemener beschikbaar budget vanuit het Jeugdfonds Sport & Cultuur (Vaals) en de gemeente (Eemsdelta) wel worden ingezet voor zwemlessen. Opvallend is dat de gemeente Rotterdam twee zwemlesregelingen heeft: een eenmalige bijdrage vanuit Stichting Meedoen Rotterdam en een A-diplomatraject vanuit Jeugdfonds Sport & Cultuur.

De inhoud en de voorwaarden van de regelingen variëren zeer sterk tussen de gemeenten. De tegemoetkomingen in de kosten lopen uiteen, waarbij sommige gemeenten een diplomatraject aanbieden en andere gemeenten een (eenmalige) bijdrage. Voor een zwemdiploma A, waarvoor meer lessen nodig zijn dan voor B en C, is vaker een hogere maximale vergoeding beschikbaar dan voor de andere zwemdiploma's. De vergoeding voor A-diploma varieert in deze tien gemeenten van 225 tot 600 euro. Het verschilt per gemeente en zwembad of deze tegemoetkoming voldoende is voor een diploma. Zo zijn in Parkstad, voor de inwoners van Kerkrade en Heerlen, met de zwembaden afspraken gemaakt over de tarieven voor een A-diploma. Deze lopen uiteen van 384 tot 900 euro. Dat betekent dat de beschikbare tegemoetkoming van (maximaal) 600 euro voor een A-diplomatraject niet in alle zwembaden afdoende is.

Alle tien gemeenten stellen de voorwaarde dat een kind woonachtig is in de gemeente. Hoewel niet onlogisch, constateerden we in hoofdstuk 4 dat dit voor gescheiden gezinnen ingewikkeld kan zijn (zie portret 2). Verder hebben de gemeenten uiteenlopende voorwaarden om in aanmerking te komen voor een financiële tegemoetkoming. Alle gemeenten hanteren een inkomensgrens, maar de eisen hiervoor zijn verschillend. Bij twee gemeenten (Vaals en Eemsdelta) ligt deze grens op 110 procent van het minimuminkomen, Den Haag en Rotterdam trekken deze grens bij 130 procent en in sommige gemeenten (waaronder Vaals) staat in de beschikbare informatie dat van deze inkomenseis kan worden afgeweken bij een financiële motivatie, zoals de aanwezigheid van schulden.

De meeste gemeenten stellen de regelingen beschikbaar voor kinderen van 5 tot of tot en met 18 jaar. Deze informatie is in Parkstad niet eenduidig; Stichting Leergeld meldt een andere startleeftijd dan het Jeugdfonds Sport & Cultuur, voor dezelfde aanvraag. Daarnaast verschilt het per gemeente wie de aanvraag voor de regeling kan doen. In de meeste gevallen is dit een intermediair; twee aanvragen kunnen ook door ouders zelf worden ingediend. Den Haag is een uitzondering: daar kunnen alleen ouders de aanvraag voor een Ooievaarspas indienen. In acht gemeenten moeten de aanvragen online worden gedaan; voor de overige twee is dit online niet vindbaar.¹⁵ Meerdere gemeenten melden voorwaarden rondom de minimale aanwezigheid bij de zwemlessen om een diploma te kunnen behalen. In Schiedam en Vlaardingen is dit bijvoorbeeld minimaal 85 procent. In Kerkrade en Heerlen is het aan het zwembad en/of het Jeugdfonds Sport & Cultuur om te beoordelen of een kind voldoende aanwezig is geweest als het afgesproken aantal lessen niet voldoende blijkt voor een zwemdiploma, waarbij niet staat vermeld wie hier de doorslaggevende stem in heeft.

Hoewel online niet direct duidelijk vindbaar, is het opvallend dat sommige zwembaden een eigen bijdrage vragen bij gebruikmaking van een financiële tegemoetkoming. Zo vonden we tijdens onze verkenning

¹⁵ Op de [website](#) van Stichting Meedoen in Rotterdam kan een aanvraag worden ingediend. Er wordt geen mogelijkheid gemeld om deze aanvraag offline te doen, hoewel in het rapport van de gemeentelijke kinderombudsman (2021) juist staat dat een (eerste) aanvraag bij Stichting Meedoen in Rotterdam in persoon moet gebeuren.

toevallig dat een zwembad in Rotterdam Zuid, een wijk met een hoog aandeel huishoudens met een minimuminkomen, nog een eigen bijdrage van 175 euro van ouders vraagt als zij gebruik maken van de ondersteuning via Jeugdfonds Sport & Cultuur of Stichting Meedoen.¹⁶ Dit staat niet vermeld in de informatie van deze twee organisaties, maar laat zien dat ook binnen gemeenten met relatief goede regelingen de toegankelijkheid van zwemlessen in de buurt niet overal even groot is.

De inhoud en de bijbehorende voorwaarden van de zwemlesregelingen verschillen dus sterk tussen deze tien gemeenten. Niet alle regelingen dekken de kosten van de zwemlessen volledig en niet alle gemeenten bieden een vergoeding voor de kosten van een B- en C-diploma.

5.2 Schoolzwemmen vanuit de gemeente

Naast het gebruik van een financiële tegemoetkoming kunnen kinderen in sommige gemeenten deelnemen aan schoolzwemmen. Tot 1985 was schoolzwemmen verplicht en een Rijksverantwoordelijkheid. Sindsdien is het aan gemeenten en scholen zelf of ze schoolzwemmen aanbieden. In 2016 subsidieerde nog maar 30 procent van de gemeenten het schoolzwemmen, een afname ten opzichte van de 43 procent in 2012 (Floor, 2017). Daarnaast investeren de grotere gemeenten, met relatief veel huishoudens met lage inkomens (met een migratieachtergrond), meer in het schoolzwemmen dan de kleinere gemeenten (Floor, 2017; Hollander & Slot-Heijs, 2021). Zoals aangegeven richten we ons in deze verkenning op vormen van schoolzwemmen die gericht zijn op zwemvaardigheid en diplomabezit van kinderen en waarbij scholen een rol hebben in de organisatie en/of verantwoordelijkheden voor hun leerlingen. Dit kan zowel tijdens als na schooltijd plaatsvinden.

De inrichting van het schoolzwemmen verschilt sterk in de gemeenten die we bestudeerden (zie tabel 5.3). In zes van de tien gemeenten wordt schoolzwemmen in een bepaalde vorm aangeboden. In Rotterdam, Amsterdam, Den Haag, Heerlen en Vlaardingen gebeurt dit vanuit de gemeente. In Schiedam organiseert niet (meer) de gemeente, maar een aantal scholen het schoolzwemmen. In al deze gemeenten is 'leren zwemmen' een doel voor leerlingen zonder A-diploma vanaf groep 5. In Rotterdam en Vlaardingen staat niet expliciet vermeld dat dit aanbod gericht is op het behalen van een diploma. In sommige gemeenten is dit aanbod uitgebreid voor oudere basisschoolleerlingen zonder zwemdiploma. Vijf gemeenten organiseren het schoolzwemmen onder schooltijd, waarbij Amsterdam dit zowel tijdens als na schooltijd aanbiedt. De gemeente Heerlen is een uitzondering: hier vindt het schoolzwemmen enkel na schooltijd plaats.¹⁷

¹⁶ <https://zwemmenrz.nl/leszwemmen/contributie-leszwemmen/>, geraadpleegd mei 2022.

¹⁷ De gemeente Amsterdam (2020) wil graag organiseren dat kinderen deze zwemlessen zoveel mogelijk na schooltijd volgen, omdat zij constateert dat kinderen zonder zwemdiploma in groep 5 vaak ook een risico op onderwijsachterstand hebben, waardoor schooltijd voor hen extra belangrijk is. Ook is de druk op de scholen waar veel van deze kinderen les hebben groot, waardoor zij niet altijd prioriteit kunnen geven aan schoolzwemmen. Het belangrijkste obstakel om dit zwemaanbod overal buitenschools te organiseren is een tekort aan beschikbaar zwembadwater na schooltijd.

Tabel 5.3 Schoolzwemmen* in de top tien gemeenten met het hoogste percentage kinderarmoede

Gemeente	Schoolzwemmen	Invulling	Vervoer
Rotterdam	Ja – het nieuwe schoolzwemmen	Tijdens schooltijd: een natte gymles. Lesprogramma is zo opgebouwd dat kinderen leren zwemmen en meer plezier beleven aan het zwemmen d.m.v. drie zwemsporten: survival, wedstrijdzwemmen en waterpolo. Voor groepen 5 en 6.	Vervoer wordt vanuit de gemeente geregeld
Amsterdam ⁷	Ja (zie kader 5.1)	Tijdens schooltijd: leerlingen in groep 5 voor diploma A, B of C.	De school is verantwoordelijk voor het vervoer
Den Haag	Ja	Tijdens schooltijd: leerlingen van groep 5 voor diploma A,B en C en leerlingen in groep 6 zonder zwemdiploma.	Vervoer wordt vanuit de gemeente geregeld
Vaals	Nee	x	X
Schiedam	Deels. Niet vanuit de gemeente, maar wel vanuit een aantal scholen	Tijdens schooltijd voor groep 5. Doel voor degenen zonder diploma: behalen van diploma A; overige leerlingen een 'natte gymles'.	Onbekend
Kerkrade	Nee	x	X
Heerlen ⁸	Ja – zwemproject Heerlen waar scholen bij betrokken zijn (zie kader 5.2)	Na schooltijd: leerlingen in groep 5/6 voor diploma A, B of C en leerlingen van groep 7/8 voor diploma A (2021–2022).	Vervoer wordt geregeld door de gemeente
Vlaardingen	Ja	Tijdens schooltijd: Natte gymles. Concept ' Leren & Spelen ': leerlingen zonder A-diploma (leren) en overige leerlingen (spelen). Groep 5 (soms in combinatie met groep 4 of 6).	Onbekend
Eemsdelta (waaronder Appingedam en Delfzijl)	Nee	x	X
Pekela	Nee	x	X

* Het gaat hier om vormen van schoolzwemmen gericht op zwemvaardigheid en diplomabezit van kinderen waarbij scholen betrokken zijn bij de organisatie en/of een verantwoordelijkheid voor hun leerlingen hebben.

We hebben in zowel Amsterdam als Heerlen met een betrokken beleidsmedewerker gesproken over de aanleiding en invulling van hun schoolzwemaanbod in hun gemeente (zie kaders 5.1 en 5.2). Beide gemeenten streven ernaar dat elk kind de basisschool met minimaal een A-diploma verlaat en zien dat daarvoor aanbod via de scholen nodig is. Niet alle kinderen halen een zwemdiploma tijdens het schoolzwemmen. Volgens de gemeente Amsterdam is de voornaamste reden hiervoor dat de ouders van deze kinderen vaak zelf niet kunnen zwemmen, waardoor de kinderen niet gewend zijn aan water als ze starten met zwemles, en speelt de hoogte van het inkomen van ouders hier een belangrijke rol bij. De tijd die via schoolzwemmen geboden wordt, namelijk 24 tot 27 uur, is dan te kort om een zwemdiploma te behalen (Gemeente Amsterdam, 2020).

Kader 5.1: Schoolzwemmen in de gemeente Amsterdam

In gesprek met een betrokken beleidsmedewerker

In Amsterdam is schoolzwemmen altijd aangeboden en gesubsidieerd geweest. De gemeente streeft ernaar dat zoveel mogelijk leerlingen de basisschool verlaten met minimaal een A-diploma. Het zwemdiplomabezit van 12-jarigen in de gemeente Amsterdam was 78 procent in 2003. Dit percentage is gestegen naar 95 procent in 2020.

Scholen kiezen zelf of ze deelnemen of niet. Sommige scholen zetten het schoolzwemmen in als een beweegmoment ('natte gymles'). Andere scholen nemen niet deel, bijvoorbeeld omdat ze leerachterstanden moeten wegwerken of om organisatorische redenen. Er zijn in de gemeente twee varianten van schoolzwemmen: tijdens en na schooltijd. Tijdens schooltijd is dit aanbod bedoeld voor groep 5. Hierbij gaat de hele klas naar het zwembad en krijgt ieder kind les op zijn of haar eigen niveau. Er worden zwemlessen voor het A-, B- en C-diploma en een schoolzwemsurvival-programma van de Reddingsbrigade Nederland aangeboden. De school is hierbij verantwoordelijk voor het vervoer van de kinderen. Daarnaast is er vanaf groep 5 voor de kinderen zonder zwemdiploma de mogelijkheid om zwemlessen te volgen na schooltijd. Na het behalen van het A-diploma kan een kind niet meer deelnemen aan deze vorm van schoolzwemmen. Voor het zwemlesaanbod via de gemeente dat buiten schooltijd plaatsvindt, zijn de ouders verantwoordelijk voor het vervoer. Scholen zijn dus niet bij dit aanbod betrokken.

De gemeente is ervan overtuigd dat door het schoolzwemmen een doelgroep wordt bereikt die anders niet was gaan zwemmen. Redenen hiervoor zijn volgens de beleidsmedewerker dat ouders het, bijvoorbeeld in een groot gezin, zelf niet georganiseerd krijgen, te weinig geld hebben, de financiële tegemoetkomingen niet weten te vinden en/of onbekend zijn met de noodzaak van zwemvaardig zijn. Het gebrek aan geld hoeft volgens de gemeente geen belemmering te zijn door een regeling via het Jeugdfonds Sport & Cultuur. Via verschillende kanalen, zoals diverse hulpinstellingen, probeert de gemeente de regelingen zoveel mogelijk onder de aandacht te brengen. Met het Jeugdfonds Sport & Cultuur heeft de gemeente korte lijnen; soms verwijzen ze naar elkaar door. Via het Jeugdfonds kunnen kinderen namelijk al vanaf jongere leeftijd beginnen met zwemles, dus voordat zij in groep 5 zitten. Andersom zijn kinderen via het schoolzwemmen soms eerder aan de beurt door wachtlijsten in het reguliere zwemlesaanbod.

Kader 5.2: Zwemproject in de gemeente Heerlen

In gesprek met een betrokken beleidsmedewerker

Het doel van dit project is dat ieder kind binnen de gemeente minstens een A-diploma behaalt tijdens de basisschoolperiode. Mede door het zwemproject verliet in schooljaar 2020-2021 ongeveer 96 procent van de leerlingen de basisschool met een A-diploma.

Bij het zwemproject wordt gezwommen na schooltijd. Kinderen uit groep 5 en 6 kunnen zwemmen voor diploma A, B of C. Kinderen uit groep 7 of 8 die nog geen A-diploma hebben, mogen ook deelnemen (vangnet). Door de coronacrisis heeft het project lange tijd stilgelegen. Daarom mogen kinderen van groep 7 en 8 nu tijdelijk ook zwemmen voor diploma B en C. De gemeente regelt het vervoer: kinderen worden van school opgehaald met de bus, naar het zwembad gebracht en weer teruggebracht naar school. De gemeente Heerlen heeft één zwembad, waardoor de zwemles niet altijd precies aansluit op de schooltijden.

Veel basisscholen doen mee aan het zwemproject, maar nog niet allemaal, ondanks een dringend verzoek van de gemeente. Een aantal scholen is terughoudend, onder andere om organisatorische redenen. Zo moeten zij de kinderen na school opvangen tot ze worden opgehaald voor de zwemles. Daarnaast zijn regioscholen soms terughoudend omdat ze het willen aanbieden aan alle leerlingen en niet alleen aan degenen uit de gemeente Heerlen.

Het zwemproject vanuit de gemeente heeft jaarlijks twee ton op de begroting. Normaal gesproken duurt het project 25 weken per schooljaar, maar door extra beschikbare middelen wordt het zwemproject vanaf volgend jaar het gehele schooljaar aangeboden. Ook zijn er plannen om een pilot te draaien voor kinderen van het asielzoekerscentrum in de gemeente.

5.3 Reflectie op de online vindbaarheid

Online is niet in alle gevallen duidelijke informatie beschikbaar over de invulling van het schoolzwemmen binnen de gemeente. Dat geldt zeker ook voor de beschikbaarheid en inhoud, inclusief de voorwaarden, van financiële zwemregelingen. Via de website van de gemeente is niet altijd duidelijk wat de mogelijkheden zijn voor een financiële tegemoetkoming in de kosten van zwemles. Dit is wel wenselijk, aangezien deze informatie voor ouders goed toegankelijk zou moeten zijn, zodat zij weten dat deze regelingen bestaan en waar ze daarvoor terecht kunnen.

In een van de gemeenten waar de informatie onduidelijk was hebben we telefonisch navraag gedaan. We werden naar personen van verschillende gemeentelijke domeinen doorverwezen, maar kregen uiteindelijk geen antwoord op de vraag of er een aparte zwemregeling beschikbaar is en zo ja, hoe die eruitziet. Ook is niet overal duidelijk of een aanvraag online moet worden gedaan en staat nergens vermeld dat dit ook offline mogelijk is.

In vergelijkbaar onderzoek werd de vindbaarheid van regelingen via gemeentelijke websites als slecht bestempeld en is gemeenten geadviseerd een eenvoudig overzicht in heldere taal te maken met alle beschikbare regelingen (Gemeentelijke kinderombudsman, 2021). Dergelijke overzichten hebben wij niet gevonden.

6. Conclusies en aanbevelingen

De aanleiding voor dit onderzoek is dat het zwemdiplomabezit in Nederland niet gelijk is verdeeld: vooral jongeren uit gezinnen met een laag inkomen blijven achter, zowel bij het behalen van een A-diploma als bij het volledige Zwem-ABC (Floor & Tiessen-Raaphorst, 2019). Een volledig Zwem-ABC wordt beschouwd als zwemveilig (NRZ, z.d.). Over de achterliggende redenen is onvoldoende bekend (Tweede Kamer, 2021). Het doel van dit rapport is om te laten zien waardoor het voor ouders met geldzorgen lastig is hun kinderen zwemdiploma's te laten behalen en wat hen daarbij zou kunnen helpen. Dit sluit aan bij de uitvoering van het Nationaal Plan Zwemveiligheid, waarin een van de ambities is de verschillen in zwemdiplomabezit naar gezinsinkomen te verkleinen (NRZ, 2020). De volgende onderzoeksvragen staan in dit rapport centraal:

1. Welke belemmeringen ervaren ouders met een (zeer) laag inkomen om hun kinderen een A-diploma te laten behalen en na dit diploma verder te laten gaan voor B (en C)?
2. In hoeverre zijn gemeentelijke financiële tegemoetkomingen in de kosten voor zwemles in de tien Nederlandse gemeenten met de hoogste percentages kinderarmoede a) online goed vindbaar en b) vergelijkbaar met elkaar?
3. In hoeverre en op welke manieren ondersteunen deze tien gemeenten schoolzwemmen specifiek gericht op zwemvaardigheid en het behalen van zwemdiploma's?

We richten ons hierbij vooral op de ervaringen en het perspectief van ouders, door hun ervaringen op te tekenen en online te bestuderen wat over beschikbare financiële tegemoetkomingen voor zwemleskosten en schoolzwemmen vindbaar is en hoe gemakkelijk en duidelijk deze informatie is.

Voordat we in dit hoofdstuk de conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek presenteren, gaan we in op twee beperkingen. Ten eerste hebben we een klein aantal ouders gesproken, omdat het niet gemakkelijk was ouders te vinden die met ons in gesprek wilden gaan. We gaan hier in bijlage 1 verder op in, maar zien een parallel met eerder onderzoek en met wat we van veel betrokken organisaties horen, namelijk dat er tot ouders die bijvoorbeeld bij gemeenten niet in beeld zijn een afstand bestaat die niet gemakkelijk te overbruggen is.

De groep ouders die we spraken was wel zeer divers als het gaat om achtergronden die samenhangen met een hoger risico op armoede, zoals een vluchtelingenachtergrond, een uitkering ontvangen of een alleenstaande moeder zijn met een inkomen net boven de minimumgrens. Daarbij hebben we elk gesprek heel gedetailleerd en narratief geanalyseerd, zodat we veel inzicht geven in de individuele ervaringen van deze ouders en hoe die gevormd worden door de context (inclusief geldzorgen) waarin ze leven. Door het beperkte aantal ouders zijn onze bevindingen dus niet zo maar te generaliseren voor alle ouders in armoede, maar door de uiteenlopende achtergronden en het type analyse biedt deze interviewstudie in aanvulling op wat uit de literatuur reeds bekend was juist verdiepende informatie die behulpzaam is voor beleid.

Ten tweede hebben we de online verkenning naar mogelijkheden voor financiële ondersteuning en schoolzwemmen beperkt tot tien gemeenten. Voor een breder beeld is mogelijk een uitbreiding naar een grotere groep gemeenten nodig, hoewel onze bevindingen sterk onderbouwd worden door andere studies over een breder spectrum van financiële tegemoetkomingen en verschillen in schoolzwemmen. Daarbij hebben we de tien gemeenten geselecteerd waar de percentages kinderarmoede het hoogst liggen, waardoor we verwachten dat dit onderwerp daar speelt. We hebben hierbij expliciet gekozen voor een online zoektocht, omdat we vanuit het perspectief van ouders benieuwd waren naar wat er online vindbaar is. Het kan daardoor wel zijn dat de overzichten die we presenteren niet volledig zijn, bijvoorbeeld omdat andere informatie op papier of alleen bij de gemeente bekend is.

6.1 Conclusies

In deze paragraaf gaan we achtereenvolgens in op de ervaren belemmeringen van ouders met geldzorgen en de gemeentelijke ondersteuning bij zwemles en schoolzwemmen. Deze bevindingen leggen we naast de reeds beschikbare literatuur.

Ervaren belemmeringen ouders bij zwemles voor A en B (en C)

Alle ouders die we spraken benadrukken het belang van een of meerdere zwemdiploma's voor hun kinderen. Twee noemen meedoen belangrijk, 'erbij horen'. Het gaat ze dan niet om meedoen aan de zwemlessen, maar om mee kunnen doen aan 'normale' sociale activiteiten voor kinderen waarvoor een zwemdiploma noodzakelijk is, zoals een zwemfeestje. Alle ouders vinden het vooral vanwege de veiligheid in een waterrijk land als Nederland belangrijk dat hun kind goed kan zwemmen.¹⁸ Vier ouders vinden een A-diploma dan ook niet voldoende, terwijl zij wel kinderen hebben die na het behalen daarvan niet verder zwemmen voor een B-diploma. Dat komt vooral door de hoge kosten, deels in combinatie met de onbekende en soms lange duur van een B-diplomatraject.

Die hoge kosten en het vinden van een manier om de benodigde zwemlessen toch te kunnen betalen vormen verreweg de belangrijkste belemmering om te beginnen met zwemles én om verder te gaan na een A-diploma. Dat geldt zowel voor de kosten van de lessen als voor de reiskosten. Daarbij is vooraf niet (altijd) bekend hoeveel lessen nodig zijn voor een diploma, wat hoger uit kan vallen als kinderen voor aanvang van de zwemlessen niet met ouders (konden) gaan zwemmen (Gemeente Amsterdam, 2020). Ook lijken goedkopere aanbieders langere wachtlijsten te hebben, wat vertragend werkt op het kunnen beginnen met zwemles of ouders met hogere kosten opzadelt.

Andere mogelijke belemmeringen, zoals het moment in de week, de organisatie thuis of het vrijmaken van tijd, zijn in de gesprekken vrijwel niet benoemd. Dit was wel het geval in een peiling onder een grote groep ouders uit verschillende inkomensgroepen, waaruit de hoogte van het lesgeld maar voor een deel belangrijk bleek bij de keuze voor een zwemlesaanbieder (Hilhorst, 2018). Het moment in de week en de reisafstand bleken in die grote groep ouders vaker doorslaggevend. Wij constateren in deze studie dat ouders ondanks hun financiële stress vanwege de veiligheid heel graag willen dat hun kinderen leren zwemmen, los van wat dit verder (organisatorisch) van ze vraagt. Eerder is al geconstateerd dat het hier vooral gaat om het aanleren van een essentiële vaardigheid, naast maatschappelijke participatie (RMA, 2017).

Bij de financiële tegemoetkomingen die er voor zwemles zijn, zien we drie thema's terugkomen: de regelingen niet kennen of weten te vinden, deze moeten en kunnen aanvragen, en net geen recht hebben op deze hulp. Regelingen niet weten te vinden lijkt vooral te spelen bij vluchtelingen, arbeidsmigranten, mensen die plotseling grote geldzorgen hebben en mensen die werken, maar onder de inkomensgrens verdienen en niet weten dat ze recht hebben op financiële steun. Deze groepen komen ook naar voren in ander onderzoek naar financiële regelingen (o.a. BMC, 2015; SER, 2017; Bureau Bartels, 2020) en zijn dus niet nieuw. Wel ziet de ouder die als vrijwilliger bij Stichting Leergeld werkt de groep werkenden die een

¹⁸ Uit andere studies onder ouders blijkt dat ouders zwemvaardigheid en -veiligheid van hun kinderen heel belangrijk vinden (Wisse et al., 2009; Van der Meijde et al., 2021). We hebben geen aanwijzingen om te veronderstellen dat dit voor ouders met geldzorgen anders is. Dan gaat het vermoedelijk meer om ouders die minder bekend zijn met het 'waterrijke' Nederland, bijvoorbeeld omdat ze elders zijn geboren. In een volgend, reeds lopend, onderzoek gaan we nader in op specifieke redenen dat kinderen van migranten achterblijven in het zwemdiplomabezit.

beroep doen op hulp groeien. Uit een recente peiling onder lokale hulporganisaties die armoede bestrijden blijkt bovendien dat twee derde van deze organisaties het aantal hulpvragen ziet toenemen en dat steeds meer mensen die boven de armoedegrens leven financieel in de knel komen (Armoedefonds, 2022; zie ook Vrijmoeth et al., 2022).

Rondom het aanvragen van een tegemoetkoming zien we verschillende belemmeringen terugkomen die reeds in andere studies naar tegemoetkomingen in brede zin zijn vastgesteld (o.a. BMC, 2015; RMA, 2017; SER, 2017; Huls et al., 2019; Gemeentelijke kinderombudsman, 2021). Een aanvraag is vaak voor zowel ouders als degenen die hen helpen veel werk en ingewikkeld, bijvoorbeeld door de verschillende regels per sport, leeftijdsgrenzen die resulteren in een hogere of lagere vergoeding en onduidelijke voorwaarden. Daarnaast kan een aanvraag voor zwemles ten koste gaan van een aanvraag voor sport (of andersom) en niet afdoende zijn voor de kosten van een jaar zwemles. Dat deze aanvragen veelal digitaal moeten, is niet alleen efficiënt: het kan ook erg belemmerend werken, vanwege de benodigde digitale vaardigheden en omdat niet iedereen de digitale wereld vertrouwt. Tot slot kunnen ouders ervaren dat het per gemeente varieert welke steun er is en voor wie, bijvoorbeeld door een verhuizing of doordat een gezin na een scheiding over twee gemeenten verspreid woont.

Net te veel verdienen om in aanmerking te komen voor een financiële tegemoetkoming in de kosten van zwemles kan bij ouders veel stress opleveren. Wij spraken twee moeders die koste wat kost willen dat hun kinderen kunnen zwemmen en daardoor nog zuiniger moeten leven dan ze al deden. Bij deze ouders is doorgaan voor een B- en C-diploma, hoewel ze dat wel zouden willen, nog lastiger dan het behalen van een A-diploma, dat in ieder geval een basis biedt om te zwemmen. Wel benadrukken beiden dat een A-diploma eigenlijk niet voldoende is om zwemveilig te zijn. Ook ervaren ze dat het lastig is uit te leggen in hun sociale omgeving dat ze zoiets als zwemlessen niet kunnen betalen. Vanuit degenen die helpen bij het aanvragen van een tegemoetkoming zien we dat deze groep ouders voor hen ook erg lastig is: zij lopen tegen een ‘gecalculeerde’ grens op basis van harde inkomenseisen aan, terwijl ze een ‘emotionele’ grens ervaren omdat ze ook deze ouders graag willen helpen. Juist ouders die net boven de gestelde inkomenseisen verdienen en daardoor geen enkele aanspraak hebben op ondersteuning, kunnen bij dergelijke dure ‘extra’ verantwoordelijkheden in de knel komen, en dat voelt voor ondersteuners onrechtvaardig.

We zien verschillende dingen die deze ouders hielpen of zouden helpen. Ten eerste is dat het aanbieden van schoolzwemmen. Dit neemt de organisatie, maar vooral ook de kosten bij ouders weg. We gaan hier in de volgende paragraaf verder op in. Ten tweede noemen twee ouders zwembadpersoneel dat goed met ze heeft meegedacht, bijvoorbeeld door overgebleven maar al betaalde lessen naar een volgend kind in het gezin door te schuiven. Ook intermediairs kunnen meedenken, bijvoorbeeld door een gezin op de zwemregelingen te wijzen als ze voor iets anders binnenkomen of te kijken vanaf welke leeftijd een kind het meest vergoed krijgt. Uit ander onderzoek kwam al naar voren dat deze intermediairs een belangrijke functie voor ouders met geldzorgen vervullen (BMC, 2015; Van der Roest et al., 2016). Wel vraagt dit van deze personen, voor een aanzienlijk deel vrijwilligers bij bijvoorbeeld Stichting Leergeld, de nodige kennis, competenties en creativiteit om op de hoogte te blijven van alle complexe regels en uitzonderingen en bijvoorbeeld creatieve oplossingen te kunnen zoeken als het jaarbudget op is.

Tot slot helpt het als regelingen beter te vinden en toegankelijker zijn. Daarbij gaat het zowel om aandacht voor ouders die deze regelingen niet weten te vinden omdat ze niet van het bestaan weten of niet weten dat zij ervoor in aanmerking komen, als om het vereenvoudigen van de (vindbaarheid van) bijvoorbeeld de voorwaarden. Andere studies wezen hier al eerder op en benadrukken het belang van het betrekken van de gebruikers, in dit geval ouders en kinderen, bij het inrichten van de regelingen en het aanstellen van een armoederegisseur die de aanvraagprocedures verbetert (o.a. SER, 2017; Huls et al., 2019; Gemeentelijke kinderombudsman, 2021). Deze regelingen en procedures zijn nu overwegend ‘top-

down' ingericht, waardoor al los van de gestelde inkomenseisen exclusie plaatsvindt, omdat niet alle ouders bereikt worden en het een deel niet lukt een aanvraag (op een juiste manier) in te dienen (cf. Onescu et al., 2021). Een voorbeeld van het vereenvoudigen van zwemregelingen, hoewel niet ingericht samen met gebruikers, is het project 'Bartje leert zwemmen' in de provincie Drenthe. Hierin zijn afspraken gemaakt met de zwembaden over de prijzen en is veel aandacht voor verschillende manieren van voorlichting en ondersteuning.

Online vindbaarheid en vergelijkbaarheid financiële tegemoetkomingen in tien gemeenten

Het in kaart brengen van de mogelijkheden voor en inhoud van financiële regelingen in verschillende gemeenten is niet nieuw. Wel nieuw is dat we ons in dit rapport beperken tot een vrij concreet 'product', namelijk het behalen van één en het liefst meerdere zwemdiploma's. Online is niet in alle gemeenten vindbaar wat de mogelijkheden zijn voor een financiële tegemoetkoming in de kosten van zwemles; in één gemeente konden we dit ook telefonisch niet achterhalen. Ook was het niet gemakkelijk overal alle regels en uitzonderingen goed te begrijpen. Zo hebben Kerkrade en Heerlen, die beide onder Leergeld Parkstad vallen, voor een C-diploma niet dezelfde voorwaarden en hebben we de tegemoetkoming voor een C-diploma online niet gevonden.

Bij het bestuderen van de inhoud van de gevonden zwemregelingen constateren we grote verschillen tussen gemeenten, zowel in de geldende (maximum)inkomenseisen als in de omvang en duur van de tegemoetkoming. Rondom de financiële situatie is in alle gemeenten sprake van een sterke focus op het gezinsinkomen (cf. Huls et al., 2019), hoewel die uiteenloopt van 110 tot 130 procent van het minimuminkomen - soms met de mogelijkheid bijvoorbeeld bij schulden een aanvraag (financieel) te motiveren. Daarbij is het belangrijk te benadrukken dat financiële tegemoetkomingen voor ouders de aanleiding voor een aanvraag, namelijk geldzorgen (armoede), niet wegnemen, maar slechts verzachten. Deze vorm van ondersteuning is voor hen belangrijk om hun kinderen zwemvaardig en -veilig te laten worden, maar gaat maar om één aspect van waar deze kinderen ten opzichte van andere kinderen in achterblijven (zie bijvoorbeeld De Kinderombudsman, 2017).

De verschillen in omvang en duur van de vergoeding zijn veelzijdig. In de ene gemeente gaat het om een vergoeding van een heel diplomatraject en in de andere van een deel van de kosten. Daarbij wisselt het of er ook een vergoeding voor B- en C-diploma's is. Geen van de gemeenten biedt ouders een vergoeding voor vervoerskosten. Het verschilt per gemeente of de tegemoetkoming voor zwemles als aanvulling op of alleen als onderdeel van sportbeoefening wordt gezien, dus of kinderen daarnaast nog financiële steun voor een andere sport- of cultuuractiviteit mogen aanvragen of niet. Net als in bredere zin (Huls et al., 2019; Gemeentelijke kinderombudsman, 2021) maakt het dus ook voor financiële hulp bij zwemles behoorlijk uit waar een kind opgroeit.

Gemeentelijke ondersteuning bij schoolzwemmen

Aanvullend op deze (meer of minder uitgebreide) financiële regelingen kan schoolzwemmen gericht op zwemveiligheid en het behalen van een zwemdiploma ondersteuning bieden. Rotterdam, Amsterdam en Den Haag zijn de gemeenten waar in zowel absolute als relatieve zin de meeste kinderen in armoede opgroeien. Deze drie gemeenten bieden zowel een financiële tegemoetkoming voor de zwemles als een vorm van schoolzwemmen aan. Waar financiële ondersteuning bij zwemlessen lang niet bij alle gezinnen die daar aanspraak op mogen maken terecht komt, bereikt schoolzwemmen in principe alle kinderen, zonder 'toets' bij de ouders. Uit eerder onderzoek blijkt dat in deze drie steden een aanzienlijk groter deel van de basisscholen schoolzwemmen aanbiedt dan in andere regio's van Nederland (resp. 63% en 18-28%; Hollander & Slot-Heijs, 2021). Daarnaast wordt schoolzwemmen in deze gemeenten gemiddeld meer uren per jaar aangeboden dan in de rest van het land (Floor, 2017).

Van de overige gemeenten waar we een verkenning deden, beschikken ook Heerlen, Vlaardingen en Schiedam over zowel een financiële regeling als een vorm van schoolzwemmen - hoewel deze in Schiedam niet (meer) vanuit de gemeente wordt gefaciliteerd. Schoolzwemmen kan een deel van de oplossing zijn om meer kinderen die in armoede opgroeien een zwemdiploma te laten behalen. Vanuit dit idee is de gemeente Heerlen in 2008 een zwemproject gestart waarbij kinderen na schooltijd zwemles volgen. De gemeente Amsterdam is ervan overtuigd dat zij met het schoolzwemmen een groep bereikt die anders niet was gaan zwemmen, bijvoorbeeld doordat gezinnen met geldzorgen het zelf niet georganiseerd krijgen.

Het perspectief van scholen op schoolzwemmen valt buiten de kaders van dit onderzoek.¹⁹ Wel is bekend dat dit type zwemaanbod in zowel de organisatie als de verantwoordelijkheden veel van scholen vergt. Scholen die geen schoolzwemmen aanbieden geven veelal organisatorische redenen om dit niet doen, namelijk geen financiering vanuit de gemeente (66%), dat het ten koste gaat van andere vakken (42%) en een gebrek aan eigen budget (48%) (Hollander & Slot-Heijs, 2021). Ook uit de gemeenten Amsterdam en Heerlen hoorden we organisatorische belemmeringen bij scholen terug. De scholen hebben daar de verantwoordelijkheid voor respectievelijk het vervoer en de opvang van hun leerlingen. Daarnaast geeft de gemeente Amsterdam (2020) aan dat op scholen waar het zwemdiplomabezit van leerlingen achterblijft ook de grootste risico's op onderwijsachterstanden zijn, waardoor zwemles onder schooltijd niet wenselijk is. Dat is wel het moment op de dag dat zwemwater het best beschikbaar is.²⁰ Daarom vraagt schoolzwemmen om een zeer goede afstemming tussen gemeente, scholen en zwembaden.²¹ Het witboek *Samen met scholen werk maken van zwemveiligheid* (De Martelaer et al., z.d.) kan daarbij voor deze partijen behulpzaam zijn.

6.2 Aanbevelingen

Dit onderzoek laat zien wat het voor ouders met een (zeer) laag inkomen lastig maakt hun kinderen zwemdiploma's te laten halen en wat hen daarbij zou helpen. Daarbij laten we zien dat gemeenten nogal uiteenlopen in de ondersteuning die ze ouders bieden, in de vorm van financiële tegemoetkomingen en/of schoolzwemmen. Uit de bevindingen formuleren we de volgende aanbevelingen die helpen om meer kinderen die in gezinnen met geldzorgen opgroeien zwemdiploma's te laten behalen:

- **Maak overal een aparte financiële tegemoetkoming voor het volgen van zwemles** om te voorkomen dat kinderen die zwemles volgen, tegelijkertijd geen andere sport- of cultuuractiviteit kunnen beoefenen. Zo hoeft zwemles niet te concurreren met de keuze voor een sportactiviteit, iets wat vooral het voortzetten van een zwemlestraject na het behalen van een A-diploma lastig lijkt te maken.

¹⁹ Ook zorgen over de aanwezigheid van voldoende zweminstructeurs en toezichthouders bij zwemscholen en zwembaden vallen buiten dit onderzoek (<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021D43615>, geraadpleegd mei 2022).

²⁰ Bij een tekort aan zwemwater speelt eerder een probleem van spreiding over het land (zie bijvoorbeeld Floor & Wezenberg-Hoenderkamp, 2021). Het 'planningsinstrument zwembaden' geeft inzicht in de vraag en het benodigde aanbod aan zwemwater in een specifiek gebied (Floor et al., 2020).

²¹ Er zijn ook varianten waarin maatschappelijke organisaties een belangrijke rol spelen, zoals de actie van Humanitas en Sportbedrijf Rotterdam in de Rotterdamse wijk Feijenoord waarmee kinderen gratis een A-diploma konden halen. Zie <https://www.magievanfeijenoord.nl/kopvanzuid/nieuws/een-zwemdiploma-en-een-betere-wijk>, geraadpleegd mei 2022.

- **Zorg voor centrale regie en een landelijke richtlijn voor een minimale benodigde tegemoetkoming**, zodat het niet afhankelijk is van de woonplaats of en in hoeverre een kind een financiële tegemoetkoming in de kosten voor zwemles kan krijgen. Verschuif daarbij het gesprek over deze tegemoetkoming van de huidige sterke focus op de hoogte van het huishoudinkomen naar wat er nodig is om alle kinderen zwemveilig te laten worden. Verken daarbij ook de mogelijkheden voor een vergoeding van vervoerskosten.
- **Zorg voor financiële tegemoetkomingen voor het behalen van een B- en C- diploma**, als het doel is dat meer kinderen een volledig Zwem-ABC behalen, wat nu geldt als de Nationale Norm Zwemveiligheid. Dan hebben ook kinderen die in een gezin met geldzorgen opgroeien de kans volledig zwemvaardig en zwemveilig te worden.
- **Zorg dat meer mensen die het financieel zwaar hebben een tegemoetkoming in de kosten voor zwemles kunnen krijgen**, zodat ook kinderen van ouders die nu net te veel verdienen voor ondersteuningsregelingen voor sport- en/of cultuurdeelname wel kunnen leren zwemmen. Daarbij kan het gaan om een volledige vergoeding of om een aanvulling in de kosten die afhankelijk is van het inkomen.
- **Maak de financiële tegemoetkomingen eenvoudiger en beter vindbaar**, zowel voor ouders als voor de mensen die deze ouders helpen bij het indienen van een aanvraag. Zorg voor duidelijke informatie, die zowel online als offline beschikbaar en goed vindbaar is. Betrek ouders en kinderen bij het maken van en communiceren over (het beleid rondom) deze regelingen. Door de voorwaarden te vereenvoudigen en vooral ook te voorkomen dat die voorwaarden erg variëren, kunnen regelingen makkelijker aangevraagd worden. Ouders zijn dan minder afhankelijk van of hun intermediair alle regels en uitzonderingen kent en precies ziet wat het best bij hun gezinssituatie past. Heb daarnaast aandacht voor groepen die nu niet goed bereikt worden, bijvoorbeeld doordat ze de taal niet goed machtig zijn, niet bekend zijn met het bestaan van regelingen of niet weten dat zij daar aanspraak op kunnen maken. Denk daarbij aan het betrekken van organisaties, zoals scholen, die kunnen signaleren of kinderen wel of geen zwemdiploma's hebben.
- **(Her)open het gesprek over schoolzwemmen**, omdat dit een vorm kan zijn die alle kinderen de kans biedt om te leren zwemmen, ongeacht de financiële situatie van hun ouders en of hun ouders met financiële tegemoetkomingen worden bereikt. Omdat dit wel veel kan vragen van betrokken partijen, moedigen we gemeenten aan ten minste het gesprek aan te gaan met scholen en zwembaden over de mogelijkheden om schoolzwemmen (opnieuw) in te voeren onder omstandigheden die werkbaar zijn voor de gemeente, zwembaden, scholen én ouders en kinderen. Andere maatschappelijke organisaties kunnen hier ook een rol bij spelen.
- **Leer van bestaande aanpakken rondom (alternatieve) inrichtingen van financiële tegemoetkomingen en het aanbieden schoolzwemmen onder of na schooltijd**, zodat meer inzicht is in wat daarin goed gaat, hoe effectief deze zijn, wat lastig is en wat wel of niet naar een andere lokale situatie te vertalen is. Zorg indien gewenst dat in aanvulling op dit onderzoek voor meer gemeenten in beeld is welke zwemregelingen zij hebben, hoe vindbaar die zijn en wat aanbevelingen voor verbeteringen zijn.

Referenties

- Armoedefonds (2022). [De impact van groeiende armoede op hulporganisaties in Nederland. Een vervolgonderzoek naar trends binnen het werkveld van armoedebestrijding.](#)
- BMC (2015). [‘Mind the Gap’. Onderzoek naar kunst-, cultuur- en sportdeelname van kinderen in armoede.](#)
- Bureau Bartels (2020). *Tussenevaluatie bestuurlijke afspraken kinderarmoede*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://bureaubartels.nl/kennisgebieden/armoede-en-schulden>
- CPB, SCP en CBS (2018). [Verkenning naar eenduidige indicatoren kinderarmoede](#) [Notitie].
- CBS (2019). *Steeds meer scholieren hebben een bijbaan*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://jeugdmonitor.cbs.nl/publicaties/Steeds-meer-scholieren-hebben-een-bijbaan>
- CBS (2021). *Armoede en sociale uitsluiting 2021*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://longreads.cbs.nl/armoede-en-sociale-uitsluiting-2021/perspectieven-op-armoede-en-sociale-uitsluiting/>
- De Kinderombudsman (2013). *Kinderen in Armoede in Nederland*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://www.kinderombudsman.nl/publicaties/rapport-kinderen-in-armoede-in-nederland>
- De Kinderombudsman (2017). *Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen in armoede*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://www.kinderombudsman.nl/publicaties/rapport-alle-kinderen-kansrijk>
- De Martelaer, K., Hilhorst, J., & Postma, T. (z.d.). [Witboek Samen met scholen werk maken van zwemveiligheid](#). NL Zwemveilig.
- Floor, C. (2017). [Schoolzwemmen 2016: betrokkenheid van scholen en gemeenten en lokale vormgeving](#). Mulier Instituut.
- Floor, C., & Brouwer, L. (2018). [Inzicht in stimuleringsregelingen ter bevordering van de zwemvaardigheid: monitor gemeenten 2018](#). Mulier Instituut.
- Floor, C., & Tiessen-Raaphorst, A. (2019). [Zwemvaardigheid 2018: inzicht in het zwemdiplomabezit van kinderen en volwassenen](#) [Factsheet 2019/19]. Mulier Instituut.
- Floor, C., Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Hoekman, R. H. A. (2020). [Planningsinstrument zwembaden: instrumentarium voor behoeftebepaling aan overdekt zwemwater binnen gemeenten en regio's](#). Mulier Instituut.
- Floor, C. (2021). [Lokale stimulering zwemmen en zwemveiligheid](#) [Factsheet 2021/8]. Mulier Instituut.
- Floor, C., & Wezenberg-Hoenderkamp, K. (2021). [Aantal zwembaden in Nederland. Overzicht van de zwembaden opgenomen in de Database SportAanbod december 2020](#) [Factsheet 2021/6]. Mulier Instituut.

- Gemeente Amsterdam (2020). [Reactie op de motie \(864.18\) van raadsleden Ceder en Marttin - Afname aantal scholen dat deelneemt aan schoolzwemmen: Invloed van schoolzwemmen op zwemdiplomabezit in Amsterdam.](#)
- Gemeentelijke kinderombudsman (2021). [Wie, wat, waar? Onder de loop: gemeentelijke regelingen voor kinderen in armoede.](#)
- Hillhorst, J. (2018). [Ouders over zwemveiligheid en zwemles.](#) NL zwemveilig.
- Hollander, E., & Slot-Heijs, J. (2021). [Schoolzwemmen in het primair onderwijs](#) [Factsheet 2021/30]. Mulier Instituut.
- Hollander, E., & Hoekman, R. H. A. (2022). [Zwemvaardigheid 2020: zwemdiplomabezit van kinderen](#) [Factsheet 2022/5]. Mulier Instituut.
- Huls, E., Roso, C., & Van de Wetering, C. (2019). [Kansen voor kinderen: een postcodetombola?](#) Defence for Children/Save the Children.
- Jeugdfonds Sport & Cultuur (2020). *Jaarverslag 2020*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://jeugdfondssportencultuur.nl/over-ons/>
- Jeugdfonds Sport & Cultuur (2021). *Deelname aan Jeugdfonds Sport & Cultuur*. Geraadpleegd op 20 april mei 2022, van <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/beleid/sportakkoord/inclusief-sporten>
- NRZ (z.d.). *Nationale Norm Zwemveiligheid*. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://www.nrz-nl.nl/licentie-nationale-zwemdiplomas/nationale-norm-zwemveiligheid/>
- NRZ (2019). [Nationaal Plan Zwemveiligheid 2020-2024. Veilig opgroeien en meedoen in Nederland waterland.](#)
- NRZ (2020). [Nationaal Plan Zwemveiligheid. Uitvoeringsplan 2021-2024.](#)
- Onescu, J., Green, L., & Jenkins, J. (2021). Exclusionary Mechanisms of Community Leisure for Low-Income Families: Programs, Policies and Procedures. *Leisure Sciences*, online publication. <https://doi.org/10.1080/01490400.2021.1987359>
- Perez, S. A., Van den Brakel, M., & Portegijs, W. (2018). Welke gevolgen heeft ouderschap voor werk en economische zelfstandigheid? In: W. Portegijs, & M. van den Brakel (Reds). [Emancipatiemonitor 2018](#) (pp. 62-67). Centraal Bureau voor de Statistiek/Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Reijgersberg, N., & Van der Poel, H. (2014). [Sportdeelname van kinderen in armoede: verkenning van de literatuur en interviews over het thema sportdeelname van kinderen in armoede.](#) Mulier Instituut.
- RMA (2017). *Armoedebeleid en de impact op kinderen*. Rekenkamer Metropool Amsterdam. Geraadpleegd op 30 mei 2022, van <https://publicaties.rekenkamer.amsterdam.nl/armoedebeleid-en-de-impact-op-kinderen/>
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage Publications.
- Sam& (2020). ['Altijd op een richeltje lopen'. Verslag onderzoek werkende ouders onder de armoedegrens.](#)

- Sarti, A. (2017). [*Child participation in a context of poverty in a wealthy Western nation: understanding and enhancing children's lives and well-being*](#). Asia Sarti.
- Sarti, A., Schalkers, I., & Dedding, C. (2015). 'I am not poor. Poor children live in Africa': Social identity and children's perspectives on growing up in contexts of poverty and deprivation in the Netherlands. *Child & Society*, 29, 535-545. <https://doi.org/10.1111/chso.12093>
- SCP (2009). *Kunnen alle kinderen meedoen? Nulmeting*. Geraadpleegd op 31 mei, van https://archieff23.sitearchief.nl/archives/sitearchief/20200311122454/https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2009/Kunnen_alle_kinderen_meedoen
- SCP (2010). [*Sociale uitsluiting bij kinderen: omvang en achtergronden*](#).
- SCP (2019). [*Armoede in kaart 2019*](#).
- SER (2017). [*Opgroeien zonder armoede*](#).
- Tweede Kamer (2021). [*Antwoord op vragen van de leden Westerveld en Van Nispen over kinderen die geen zwemdiploma halen*](#).
- Van der Meijde, L., Van Suijlekom, A., & Stuij, M. (2021). [*Belemmeringen bij het leren zwemmen voor kinderen met een beperking: een kwalitatieve studie naar ervaringen van ouders*](#). Mulier Instituut.
- Van der Roest, J. W., Scholten, V., & Elling, A. (2016). [*Veelbetekende kansen: een kwalitatief onderzoek naar de bijdrage van het Jeugdsportfonds en het Jeugdcultuurfonds door de ogen van kinderen*](#). Mulier Instituut.
- Van der Werff, H., & Van Es, V. (2016). [*Zwemlesaanbod 2015 - cijfers en ervaringen van zwemlesaanbieders*](#). Mulier Instituut.
- Vandermeersch, H. (2016). *Being poor, being benched? Sports participation and opportunities for people in poverty: in search of an inclusive policy*. KU Leuven.
- Vitality Academy (2022a). [*Waarom sporten kinderen uit gezinnen met weinig leefgeld minder vaak bij een club? Een literatuurstudie*](#).
- Vitality Academy (2022b). [*Sporten door kinderen: Wat helpt opvoeders met weinig leefgeld?*](#)
- Vrijmoeth, V., De Vos, T., & Koopmans, J.-J. (2022). [*Hoge prijzen, grote zorgen. De gevolgen van inflatie voor Nederlandse huishoudens*](#). FNV.
- Wisse, E., Elling, A., & Van den Dool, R. (2009). [*Ik wil wel dat mijn kind leert zwemmen: een onderzoek naar de factoren die de zwemvaardigheid beïnvloeden en de rol van allochtone ouders*](#). Mulier Instituut.

Bijlage 1: Reflectie op de werving van ouders

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 was het vinden van ouders met geldzorgen die met ons in gesprek wilden niet gemakkelijk. Alle professionals en vrijwilligers die wij spraken gaven aan dat ze dit onderzoek noodzakelijk en zeer relevant vonden en waren zeer bereid en gemotiveerd ons te helpen met de (ideeën voor) werving. In deze reflectie zetten we uiteen wat we hebben gedaan om ouders te bereiken en betrekken.

We hebben onder andere gesproken met mensen van organisaties als het Jeugdfonds Sport & Cultuur, Sam&, de Vereniging Sport en Gemeenten en verschillende lokale afdelingen van Stichting Leergeld, basisscholen, voedselbanken, zwembaden, welzijnsorganisaties, jongerenorganisaties, buurthuizen en sportverenigingen. Het gespreksonderwerp verschilde. Met sommigen hebben we gesproken over manieren om ouders te vinden, met anderen over mogelijkheden om via hun medewerkers en/of communicatiematerialen ouders te werven en met een enkeling om via hen direct ouders uit te nodigen om deel te nemen aan onze studie.

Dat laatste gold voor basisscholen en voedselbanken. Op drie basisscholen die aangaven dat de combinatie geldzorgen en geen zwemdiploma veel te zien is op hun school, zijn korte flyers uitgedeeld aan ouders waarvan de leerkrachten wisten of vermoedden dat zij aan het onderzoek deel zouden kunnen nemen. Dit heeft geresulteerd in een moeder die zich bij ons aanmeldde. Bij meerdere vestigingen van de Voedselbank in Utrecht en Amsterdam zijn dezelfde korte flyers meegegeven met het voedselpakket aan gezinnen waarvan bekend was dat zij één of meerdere jonge kinderen hebben. Bij enkele locaties in andere steden zijn deze flyers neergelegd, net als in een aantal buurthuizen. Enkele maatschappelijke organisaties hebben een oproep via sociale media en hun nieuwsbrief verspreid. Een digitale versie van de flyer voor ouders is geplaatst in verschillende Facebookgroepen voor minima en op de Facebookpagina van Sam&. Via deze digitale oproepen kwamen de overige ouders bij ons terecht. Bij geen van deze organisaties was het mogelijk ons direct met ouders in contact te brengen.

De flyers waren bedoeld om ouders te informeren over het onderzoek en uit te nodigen met ons in gesprek te gaan. Deze uitleg hebben we zo beknopt en eenvoudig mogelijk opgeschreven, om ook ouders die moeite hebben met (de Nederlandse) taal zo goed mogelijk te bereiken. We hebben hiervoor de adviezen van Pharos toegepast, zoals het gebruiken van korte zinnen, een groot lettertype, foto's en vragen als kopjes.²² Ouders die met ons in gesprek wilden, konden contact met ons opnemen via de vermelde contactgegevens (mail en telefoonnummer) op de flyer. We realiseerden ons dat het voor ouders een grote drempel is zelf contact op te moeten nemen. Daarom hebben we foto's van de onderzoekers toegevoegd, net als de mogelijkheid om via WhatsApp contact op te nemen.

In eerste instantie gaven we ouders 10 euro als dank voor het gesprek, maar dit hebben we aan het eind verhoogd naar 25 euro.²³ Ook hebben we de inclusieleeftijd van kinderen verlaagd van 8 jaar (zonder zwemles en zwemdiploma's) naar 6 jaar, omdat kinderen veelal op 4- of 5-jarige leeftijd beginnen met zwemles en we zo de groep potentiële ouders uitbreidden. Deze twee wijzigingen hebben uiteindelijk niet geresulteerd in ouders die zich aanmeldden.

²² <https://www.pharos.nl/kennisbank/eenvoudige-en-begrijpelijke-onderzoeksformulieren-patientinformatieformulier-pif/>, geraadpleegd op 23 mei 2022.

²³ Een vergoeding van 10 euro is laag voor de bijdrage die we ouders vroegen. Denk hierbij aan de zwaarte van het onderwerp, het ontvangen van een onderzoeker thuis en de tijd die we voor het diepte-interview uittrokken.

Los van deze wijze van via-via-werving middels flyers merkten we dat de vereiste onderzoeksformaliteiten bij een interview, zoals het vragen van toestemming of het maken van een geluidsopname van het gesprek, belemmerend werken voor deze ouders om in gesprek te gaan.²⁴ Hier waren we ons vooraf reeds van bewust. Om dit te doorbreken hebben we een creatieve interviewmethode gebruikt, gericht op een open gesprek vanuit nieuwsgierigheid en met een informele (wederzijdse) kennismaking aan het begin. We kregen van ouders terug dat ze het een prettig gesprek vonden en het fijn vonden hun verhaal te kunnen delen. Dit neemt niet weg dat de werving minder goed gelukt is dan vooraf gehoopt. We concluderen dan ook dat het meer (tijd) vraagt om een grotere groep ouders bij onderzoek te betrekken, mocht het nodig zijn aanvullend op deze studie meer inzicht te krijgen in waar zij tegen aanlopen bij de zwemles voor hun kinderen.

²⁴ Zie ook <https://vitalityacademy.eu/wp-content/uploads/2021/04/2022-Factsheets-Betrekken-van-opvoeders-bij-onderzoek.pdf>, geraadpleegd op 23 mei 2022.

